

Onsdagen den
24 oktober 1979

Onsdagen den 24 oktober

Kl. 19.30

*Proposition om
höjning av skatter-
na på drycker och
tobak*

§ 1 Proposition om höjning av skatterna på drycker och tobak

TALMANNEN:

Till kammaren har överlämnats propositionen nr 28 om höjning av skatterna på drycker och tobak. I denna proposition föreslår regeringen att motionstiden förkortas till en dag. Jag vill erinra om stadgandena att motion skall ingivas senast kl. 17.00 sista motionsdagen och att kammaren kan besluta att omedelbart hänvisa en proposition till utskott utan föregående bordläggning.

*Allmänpolitisk
debatt*

Kammaren biföll förslaget att tiden för avlämnande av motioner med anledning av denna proposition skulle förkortas till en dag och utgå torsdagen den 25 oktober kl. 17.00.

Kammaren beslöt vidare att omedelbart hänvisa propositionen till utskott för beredning.

Propositionen remitterades till skatteutskottet.

TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkande i ärendet kommer att föreligga på torsdagskvällen och utskottet kommer att föreslå att ärendet avgörs efter endast en bordläggning, dvs. vid kammarens sammanträde fredagen den 26 oktober kl. 09.00.

§ 2 Allmänpolitisk debatt (forts.)

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! I några år har vi nu fått vänja oss vid att lösa många frågor utan tillgång på särskilt mycket nya pengar. Men fortfarande finns det stora problem i samhället som medborgarna kräver en lösning på, och vår uppgift blir då att omfördela de knappa resurser som vi har.

Människor ställer berättigade krav på aktiva insatser när det gäller sysselsättningspolitiken, när det gäller omsorg och vård för dem som har det besvärligt, när det gäller rättssäkerhet och rättstrygghet, när det gäller skolan och barnens framtid, när det gäller miljö- och servicefrågorna i glesbygd och tätort.

Om man skall kunna lösa problem av denna art, är det viktigt att man har

ett politiskt helhetsgrepp som ligger människorna nära. Decentraliseringspolitiken måste vara vägledande, och den bygger på de enskilda människornas personliga ansvar.

Det är en grundläggande förutsättning hos en rättsstat att dess medborgare skall känna trygghet på olika sätt, trygghet i anställningen men också trygghet till liv och egendom. Ordningsmakten måste tilldelas sådana resurser och befogenheter att människorna känner denna trygghet.

Det våld som förövas mot äldre inger stor oro. Våld av denna typ frodas i ett kontaktlöst och anonymt samhälle, där normer för mänsklig samlevnad och hänsyn riskerar att urholkas. Samhället – framför allt skolan – måste här stötta föräldragenerationen och stimulera till en mera aktiv fostrargärning, som inpräntar vikten av hänsyn och personligt ansvar hos det uppväxande släktet.

En av grundförutsättningarna för att detta skall lyckas är att en sysselsättningspolitik förs som ger en positiv start i livet. En framgångsrik arbetsmarknadspolitik måste bygga på att vi tar till vara de speciella förutsättningar och möjligheter som finns i de olika delarna av landet. Det krävs först och främst en offensiv närings- och regionalpolitik, som dels skapar resurser, dels fördelar de skapade resurserna rättvist över landet. Vi måste också se till, att de olika satsningar och åtgärder som statsmakterna vidtar inte är på kollisionskurs mot varandra. Glesbygdssatsningar får t. ex. inte kompletteras med en trafikpolitik som drar in vägunderhåll och lägger ned järnvägar. Den förändring som den förra trepartiregeringen initierade i dessa hänseenden är därför synnerligen positiv.

Stordriften har fått en alltför dominerande roll på många områden. Bantningar och sysselsättningsproblem har följt i dess spår. Ett större inslag av mindre företag och ett spritt ägande ökar tryggheten i sysselsättningen, bl. a. genom minskad konjunkturkänslighet. En ny decentralistisk energipolitik med inriktning på hushållning och användning av förnyelsebara energikällor skapar 10 000-tals nya jobb under uppbyggnadsskedet och förutsättningar för varaktig tillgång på arbete även i de områden som nu har stora sysselsättningsvärigheter. Det har vi från centerns sida bl. a. påvisat i det energiprogram som vi redovisade i valrörelsen.

En framgångsrik sysselsättningspolitik kräver även att mera objektiva kriterier för en viss kommuns inplacering i stödområde tas fram. Den i mitt tycke alltför slentrianmässigt bestämda stödområdesindelningen i samband med det regionalpolitiska beslutet i våras – en indelning som vi från centern kritiserade – måste ersättas med ett annat system med inplacering av kommuner i stödområdesklass. Vi måste få ett system som innebär att områden med svårigheter, oavsett geografisk belägenhet, kan komma i åtnjutande av statligt stöd samtidigt som expansiva kommuner, oavsett var de är belägna, kan flyttas ned i lägre stödområdesklass. Vi har även i Syd- och Mellansverige glesbygdksområden, där svårigheterna är uppenbara. Vi måste ha en regionalpolitik som kan verka i hela landet, vilket vi från centern kraftigt understrukt. Det kräver en större flexibilitet i systemet än vi nu har, och det är därför viktigt att regeringen snabbt genomför den aviserade

översynen av stödområdessystemet och presenterar ett nytt förslag, något som vi ifrån vårt parti länge har krävt. Vi måste med andra ord få en s. k. problemorienterad regionalpolitik.

Också det enskilda jord- och skogsbruket spelar regionalpolitiskt en mycket stor roll i många bygder. Dessa näringar är i dag utomordentligt kapitalkrävande för att kunna uppfylla de effektivitetskrav som bl. a. statsmakterna genom riksdagsbeslut har lagt fast. Det är hög tid att kapitaltillgången till jordbruket förbättras.

Nya verksamheter inom dessa näringar bör också kunna ge betydande tillskott av arbetstillfällen bl. a. inom energiområdet. Erfarenheter på skogens område finns redan.

Det trafikpolitiska beslut som riksdagen fattade under våren innebär ett betydande steg mot ett decentraliserat samhälle. Det är nu angeläget att vi går vidare och förstärker och vidareutvecklar trafikpolitiken i dess olika delavschnitt. Från centerns sida vill vi gå längre bl. a. när det gäller vaktslåendet om och upprustningen av järnvägsnätet. Ett riksnät som består av alla de banor som i dag trafikeras kommer enligt vår mening att aktivt främja energi-, närings-, regional- och sysselsättningspolitiken i riktning mot en mera balanserad utveckling i landets alla delar.

Från regionalpolitisk synpunkt är det vidare glädjande att riksdagen nu uttalat sig för en ökad satsning på utbyggnad och förbättring av länsvägnätet och de lokala vägarna. Detta är väsentligt, inte minst för att tillgodose glesbygdsbefolkningens krav på en bättre vägstandard. I det sammanhanget bör beaktas den ökade belastning som genom den tilltagande fritidsbilismen sker på vägarna i glesbygden liksom kanske framför allt de krav som måste uppfyllas när det gäller skolskjutsorganisationen runt om i landet.

Debatten om skolan har varit ett inslag i årets valrörelse. Alla tycks vara överens om att skolan inte fungerar, men få bidrag till lösningar har presenterats – som vanligt, skulle man kunna säga. Debatter, svepande formuleringar och kritik utan presenterande av alternativ har vi lyssnat till under många år. När centern genom åren drivit exempelvis kraven på mindre skolor och ändrade statsbidragsregler för byggande och drift av sådana, har dessa krav avvisats med såväl pedagogiska som ekonomiska motiv. Vi skulle inte få tillräcklig bredd på utbildningen med så små enheter, sade man, och det skulle bli alldeles för dyrt.

Vad är det då vi har fått? Jo, vi har fått flera och flera besked om att många elever inte kan läsa och skriva när de lämnar högstadiet. Att oron är ett hinder i undervisningen. Att de elever som vill läsa störs av dem som saknar intresse härför. Vetenskapliga undersökningar visar klart att de mindre skolenheterna ger den absolut bästa skolmiljön, och det vore ju konstigt annars. Det är märkligt att hela 1960-talet har kunnat passera utan att dessa erfarenheter har anammats på ett effektivare sätt än som har skett trots påstötningar inte minst från centerhåll.

Den nya läroplan för grundskolan som riksdagen fattade beslut om i våras bygger trots allt på en realistisk syn på skolarbetet. Vi hade anledning från vårt parti att på ett tidigt stadium väcka motioner i detta ämne och lägga fram

förslag till en ny läroplan för grundskolan – detta med utgångspunkt i det utkast som skolöverstyrelsen under hösten 1978 presenterade. Det beslut om ny läroplan som riksdagen har fattat bygger i långa stycken på den motion som vi avlämnade från centern.

I denna läroplan finns en verklighetsanknytning, som om den hanteras rätt i tillämpningen ger möjligheter till en skolverksamhet av varierande slag och som rimligen bör tillgodose elever med olika förutsättningar. I läroplanen betonas föräldraansvaret och arbetslivskontakten, vilka båda utgör hörnstenar i sammanhanget. Läroplanen ställer krav, och den framhåller kunskapsinhämtandet som den huvuddel det utgör. Att, som under många år har gjorts gällande på en del håll, kunskapsinhämtandet inte skulle vara så viktigt är helt obegripligt. Man börjar dess bättre även på dessa håll att tänka om vid det här laget. Vad som naturligtvis är viktigt är att se till att detta kunskapsinhämtande underlättas för de elever som har svårt att hänga med. Jag menar att den nya läroplanen ger vägledning härvidlag. Det gäller bara att inte krångla till det hela så förtvivlat, vilket händer rätt ofta.

Antagningen till högskolan har livligt diskuterats under den gångna hösten. Skarp kritik har riktats åt olika håll, och debatten har nog inte varit precis glasklar. När riksdagen 1975 beslöt om nya regler för antagning till högskolan skedde detta under bred politisk enighet.

För att bredda rekryteringsunderlaget och ge nya grupper möjligheter till högskolestudier antogs nya behörighetsregler. Sålunda blev arbetslivserfarenhet behörighetsgrundande, liksom vissa föreningsmeriter har blivit det. Inte minst i de nya högskolornas rekryteringsområden fanns ett uppdämt utbildningsbehov som det måste tas hänsyn till. Åtskilliga med svag grundutbildning men med bred arbetslivserfarenhet borde efter vissa kompletteringar ges tillträde till högskolan. Så har det också blivit, men det vore fel att påstå att antagningen fungerat tillfredsställande.

Frågan gäller i det avseendet främst huruvida ungdomar som söker direkt från gymnasiet till högskolan har missgynnats. Vid antagningen till vissa allmänna utbildningslinjer är det helt klart på det sättet. När riksdagen 1975 antog nu gällande regler ingick i beslutet en garanti för direktövergång från gymnasieskolan till högskolan. Lägst en femtedel av de antagna skulle vara sådana som gick direkt från gymnasieskolan. Tillämpningen har visat sig vara sådan att denna garanti inte alltid uppfyllts.

Det finns i detta sammanhang anledning att erinra om att det i samband med 1975 års riksdagsbeslut klart uttalades att en översyn av dessa bestämmelser skulle komma till stånd sedan erfarenhet vunnits av det nya antagningssystemet. I den av trepartiregeringen nyligen avlämnade regeringförklaringen anges också att en sådan översyn skall ske. Det är nödvändigt att den kommer till stånd så snart som möjligt. Centern kommer att inom regeringen verka för att vi får en bättre ordning för antagning till högskolan än den som gäller i dag. Jag tror inte heller att det finns någon anledning att söka finna några andra modeller för högskolans sätt att verka i övrigt än de som gäller i dag, men det finns mot bakgrund av de gångna två årens erfarenheter all anledning att se över antagningsbestämmelserna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 18

Onsdagen den
24 oktober 1979

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Om ganska exakt en vecka löper avtalen ut för större delen av de svenska löntagarna. Som så många gånger tidigare har det upprepats att de förestående löneförhandlingarna blir besvärliga. Självfallet blir förhandlingarna besvärliga, om inte arbetsköparparten är beredd att i förhandlingarna ta med det som för löntagarna är en av huvudfrågorna, nämligen hur de skall få igen den köpkraft som de förlorade under åren 1977 och 1978. Innevarande års utfall vet vi fortfarande ingenting om.

*Allmänpolitisk
debatt*

Ingen kan bestrida att de svenska löntagarna fått vidkännas en reallönesänkning. Fackförbunden, som gjort egna beräkningar, har kommit fram till litet olika resultat. LO:s utredningsavdelning har kommit fram till en köpkraftsminskning med minst 5 %, men troligen kommer de närmare sanningen som hävdar att LO:s och TCO:s medlemmar förlorat en månadslön under vart och ett av åren 1977 och 1978, dvs. under de borgerligas två första regeringsår.

Knappt hade den borgerliga trepartiregeringen tillträtt förrän den s. k. svångremspolitiken sattes i system. Arbetsköparna kände den borgerliga regeringens tjänstvillighet, vilket ledde till att de 1977 kunde lägga fram ett avtalsförslag som bl. a. innehöll kravet att ingen lönehöjning alls skulle medges under det första avtalsåret, i avvaktan på en gemensam utredning om att höja produktiviteten.

Enligt arbetsköparna var löntagarna lata och måste jobba mera. Löntagarna skulle dessutom vara sjuka för mycket, och därför föreslogs en försämring av sjukförsäkringen. Vissa helgdagar skulle för att höja produktionen förändras till arbetsdagar. Man ville ha en konjunkturanpassad arbetstid, som kunde förlängas eller förkortas allt efter låg- eller högkonjunktur. Vidare krävdes förändringar i de arbetsmarknadslagar som löntagarna under en lång följd av år kämpat sig till. Dessa lagar ger visserligen inte några garanterade rättigheter men innebär ändå ett visst skydd mot arbetsköparnas godtycklighet gentemot sina anställda.

Även om arbetsköparna inte fick igenom alla sina mot arbetarna utmanande förslag blev 1977 och 1978 års avtal förlustavtal för löntagarna. Den uppgörelse som då undertecknades baserades på en prisstegring som i finansplanen för 1977 var beräknad till 5–6 %.

Med hänsyn till den då redan planerade höjningen av mervärdesskatten var detta en medveten undervärdering av prisutvecklingen, i syfte att hålla lönekraven nere i avtalsöverenskommelsen. Eftersom syftet var att förstärka statskassan, togs ingen som helst hänsyn till effekterna av momshöjningen. Devalveringarna av kronan som sedan följde har samma prishöjande effekt och drabbar de ekonomiskt sämst ställda. Vidare genomfördes skatteomläggningar som gynnade enbart de högavlönade. De inkomsttagare som bäst behövde en skattereduktion fick i stället vara med och betala skattesänk-

ningarna åt höginkomsttagare och rika.

Det blev skattebetalarna som fick stå för kostnaden för bidragen och subventionerna till företagen. T. o. m. den allmänna arbetsgivaravgiften, som avräknats i löneutfallet, skänktes tillbaka till företagen.

Den pågående avtalsrörelsen gäller alltså inte enbart att komma överens om löner och andra villkor för 1980. Det gäller att ta igen löneförlusterna för 1977 och 1978. Hur reallöneutfallet blir för 1979 är beroende av resultatet av bl. a. förhandlingarna om kompensation för den prisstegring som redan ligger 2 % över den garantiregel som finns inskriven i avtalen, liksom tilläggen för löneglidningsgarantin för dem som har bundna löner.

Löntagarnas beräkningar måste då gälla nettoreallöner – lön efter skatt och med reell köpkraft. I många industrier har man räknat fram att det behövs 7–8 kr. mer i timmen för att enbart återställa 1976 års köpkraft.

Löntagarnas misstänksamhet i årets avtalsrörelse är stor och befogad. De tänker inte låta sig luras en gång till och godta ett avtal som omedelbart urholkas ekonomiskt till följd av olika regeringsåtgärder. Det måste bli ett stopp för den borgerliga svångremspolitik, vars åtgärder hårdast drabbar landets låginkomsttagare. Löntagarna kräver därför att innan avtalet undertecknas få veta vilka åtgärder regeringen tänker vidta, som påverkar deras levnadsstandard negativt under avtalsperioden. Levnadsstandarden måste bevaras. Vad man vill veta är hur den miljard som krävs i de förestående jordbruksförhandlingarna kommer att slå igenom i prisutvecklingen. Kommer den borgerliga regeringen att helt avveckla subventionerna, som i dag utgår för att sänka priserna på vissa baslivsmedel?

Och hur blir det med hyrorna, som nu tenderar att höjas flera gånger årligen och som redan i år har stigit med drygt 11 %?

Priskostnadsindex är f. ö. ett dåligt mätinstrument för löntagare och låginkomsttagare när det gäller levnadsstandarden. För dem är det utgifterna för mat och hyra som är den tunga posten och avgörande för deras ekonomi. Jag vill ta ett exempel. En normalfamilj med två vuxna och två barn och med en försörjare har en årsinkomst på 60 000 kr., som är den genomsnittliga lönen för en industriarbetare. Den familjens matkonto ligger på ca 23 000 kr., vilket utgör hälften av familjens disponibla inkomst, dvs. inkomsten efter skatt men med bidrag inräknade. Läger man så till boendekostnaden är det lätt att räkna ut vilken köpkraft den familjen har kvar. Här finns det alltså inget utrymme för den svångremspolitik som ekonomiministern talat sig så varm för i debatten.

När det gäller skatten ger regeringsdeklarationen klara besked. Även i dagens debatt har det getts klara besked. Den nuvarande regeringen tänker fortsätta på den inslagna vägen, vilket betyder en ytterligare omfördelning av skattebördorna, så att höginkomsttagarna gynnas på låginkomsttagarnas bekostnad. Det är därför förklarligt och riktigt, när LO vägrar sätta sig ned och förhandla om en skattepolitik, som kommer att snedvrída förutsättningarna för hela avtalsrörelsen. I stället bör LO granska bolagsvinsterna för 1977 och 1978, som var betydligt bättre än vad Svenska arbetsgivareföreningen gjorde gällande, och tendensen visar ännu bättre resultat 1979.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver på sikt en i grunden förändrad politik med en planekonomi och en produktion med inriktning på människors behov och inte på vinst och profit. Vi har också konkreta krav, som skulle ge löntagarna en garanterad levnadsstandard och underlätta avtalsrörelserna.

Bara en kort redovisning: Det är inga nya krav som ställs utan det är krav som vpk ställt under en lång följd av år, men som för vanliga löntagare blir alltmer aktuella. Det gäller krav på slopande av mervärdesskatten på livsmedel, ett omedelbart temporärt hyresstopp, ett effektivt prisstopp på alla dagligvaror. Och i avvaktan på ett nytt och mer demokratiskt skattesystem har vi föreslagit att alla löntagare i normala lönelägen skall ges en skattelättnad på 1 000 kr., som mest skulle gynna de lägst avlönade. Detta är viktigare än att sänka marginalskatten. Arbetsgivaravgifterna, som rör sig om åtskilliga miljoner, måste gå tillbaka till löntagarna, eftersom de hela tiden avräknas på löneutrymmet.

Herr talman! Jag påminde i början av mitt anförande om 1977 års avtalsrörelse, och det finns anledning till detta. Valet 1979 gav oss tyvärr en borgerlig regering, och Svenska arbetsgivareföreningen känner nu en medvind i ryggen och spelar på nytt upp samma skiva som inför avtalsrörelsen efter valet 1976. Kort sammanfattat: Det finns inget utrymme för lönehöjningar, och produktionen måste öka på arbetarnas bekostnad.

Löntagarna är inte beredda att godta ett lönebud med samma motivering en gång till. Det har klart framgått av de reaktioner som Svenska arbetsgivareföreningens utspel har gett ut på arbetsplatserna. Medlemmarna i de fackliga organisationerna är beredda på en offensiv avtalsrörelse för att återställa reallönerna, vilket de anser är helt nödvändigt.

Men avtalsrörelsen gäller inte bara de direkta lönekraven. Den gäller bl. a. frågor om löneformer, fasta löner kontra ackord och prestationslöner. Facket måste börja driva krav mot den arbetshets som negativt påverkar olycksfall och utslagning.

En kortare arbetsdag är en viktig reform av samma anledning. Frågan om 37,5 timmars arbetsvecka med 7,5 timmars arbetsdag måste aktualiseras och lösas i årets avtalsrörelse. Det är nödvändigt också ur jämställdhetssynpunkt att uppnå målet 6 timmars arbetsdag. Männen måste ges en kortare arbetsdag för att ha förutsättningar att på lika villkor delta i hemarbetet och barnens fostran. Det är lika viktigt som att ge kvinnorna möjlighet att på lika villkor ställa upp i arbetslivet. De skall inte som nu – på grund av bristande barnomsorg och för stor del av hemarbetet – tvingas till ett deltidsarbete, som inte ger det ekonomiska oberoende som är avgörande för en fungerande jämställdhet. En minimiarbetsdag om minst 20 timmar per arbetsvecka är ett gammalt vpk-krav, som måste få en lösning.

Den solidariska lönepolitiken måste fortsätta, även om den inte har fungerat tillfredsställande. Den har ändå haft en utjämnande effekt på löneskillnaderna. Det är illavarslande om LO, som det nu förefaller av pressen, tänker tubba på den principen och tillmötesgå arbetsköparna, som kräver en ökad löneskillnad. Detta är inte minst viktigt att framhålla efter

dagens debatt, som gett löntagarna besked om hur borgerlig skattepolitik skall se ut. Ju högre lön man har, desto större skattesänkning skall man få. Detta är en utmaning mot alla låginkomsttagare, som ständigt kommer i kläm på grund av borgarnas svångremspolitik.

Resultatet skulle bli att man kör över de många kvinnor som arbetar i de typiska kvinnoyrkena, som samtidigt är extrema låglöneyrken. Det gäller de många kvinnor som arbetar inom sjukvården och barnomsorgen, städerskor, ekonomibiträden, anställda inom handeln, textil etc. Dessa extremt lågavlönade har förväntat sig att årets avtalsrörelse skulle knäcka frågan om en lägsta lön. En lägsta lön på exempelvis 4 500 kr. i månaden är inget orimligt krav. Det skulle innebära en timlön på 22 kr. eller en årsinkomst på 54 000 kr., vilket fortfarande är en låg lön i förhållande till den genomsnittliga industriarbetarlönen. Det vore ändå en framgång för stora grupper. Samtidigt borde nu gällande ungdomslöner slopas.

Herr talman! Detta är några av kraven i årets avtalsrörelse, krav som det inte finns någon prutman på. Arbetarna har aldrig ställt sig utanför ansvaret för samhällsekonomi, men de vägrar att ta hela ansvaret. Svångremspolitiken måste vändas mot det håll där bärkraften finns.

THAGE PETERSON (s):

Herr talman! För en dryg månad sedan avslutade vi en valrörelse som i mycket kom att handla om jobben, om rätten till arbete. Det var en valrörelse som speglade människornas oro för läget i dag och inför framtiden. Det är en oro som är sprungen ur egna erfarenheter av en bister verklighet och en allt djupare insikt om morgondagens svåra problem i Sverige och i vår omvärld.

Vi socialdemokrater gick ut i valrörelsen med ett allvarligt och kärvt budskap. Vi tog upp de stora problem vi har att möta på näringspolitikens och sysselsättningens område, vi varnade för lättsinne och löften, vi presenterade lösningar. Vi sade: Vi kan inte möta framtiden oplanerat. Möjligheterna att lösa industrins långsiktiga problem, möjligheterna att trygga jobben, ligger i samverkan mellan samhälle, anställda och företag. Denna samverkan kommer att behövas för att genomföra de nödvändiga strukturomvändningarna på ett socialt acceptabelt sätt, för att genomföra de nödvändiga satsningarna på framtiden, för att trygga jobben och skapa nya jobb. Vi sade: Sverige behöver en ny näringspolitik, en social näringspolitik som sätter människans rätt till arbete främst.

För denna politik mötte vi ett starkt gensvar. I de utsatta delarna av vårt land – och de blir allt fler – vet människorna av egna erfarenheter hur litet de traditionella kapitalistiska lösningarna har att ge.

Men framgångarna räckte inte för ett maktskifte. Det blir nu en högerdominerad trepartiregering som skall möta framtiden. Det är en trepartiregering där moderata samlingspartiet i väsentliga avscenden har stärkt sin ställning.

Under hela 1970-talet har den svenska högern konsekvent satsat på att driva fyra stora sakfrågor: ekonomisk politik och skattefrågor, skolan,

bostäder samt lag och ordning. I dag innehar moderaterna statsrådsposter inom just de departement som handhar dessa sakfrågor. 1976 var det inte realistiskt att ens föra en diskussion om en moderat justitieminister – 1979 var en moderat justitieminister en självklarhet utan diskussion.

Folkpartiets ställning har i motsvarande grad försvagats. Man har fått släppa stora delar av sina departement till högern. Folkpartiledaren sålde ut väsentliga delar av sitt partis möjligheter att forma den praktiska politiken.

Moderaterna handhar nu den ekonomiska politiken – folkpartiet har kvar budget- och skattefrågor.

Moderaterna handhar nu skolpolitiken – folkpartiet har kvar kulturpolitiken.

Moderaterna handhar nu mark- och planfrågor – folkpartiet har kvar själva bostadsbyggandet.

Folkpartiet har därutöver släppt regionalpolitiken och jämställdhetsfrågorna till centerpartiet.

Det är således ett i alla avscenden försvagat folkparti som nu kläms mellan moderaternas och centerpartiets högerarmar.

Vi kommer att gå in i ett 1980-tal som bjuder allvarliga problem när det gäller vår industriella framtid och möjligheterna att trygga jobben.

Vi står inför mycket stora strukturomvandlingar. Vi har under de senare åren upplevt svåra omställningar i viktiga branscher som tidigare byggt upp vår industri. Det har medfört svåra påfrestningar för alla inblandade, för de anställda, för samhällen, ja, för hela regioner. Låt oss inte för en enda sekund inbilla oss att de stora strukturförändringarna ligger bakom oss. Nej, framför oss ligger en än snabbare omvandling, som är nödvändig för att på sikt klara sysselsättningen och Sverige som industrination och välfärdssamhälle. Det är djupt olyckligt för vårt land och för oss alla om vi väljer den borgerliga vägen att blunda för ofrånkomliga strukturförändringar. Kanske kommer t. ex. de förändringar inom verkstadsindustrin och tjänstemannasektorn som vi står inför att bli betydligt snabbare och mer genomgripande än de förändringar som ägt rum inom jordbruket. De fortsatta strukturomvandlingarna ställer krav på samverkan, på planering, på handling.

Som en viktig del i strukturomvandlingen finns automationen. Det kan vara befogat att säga att vi nu står inför en andra industrialisering, lika betydelsefull och lika snabb som den som förvandlade Sverige från ett jordbruksland till en framstående industrination. På samma sätt som denna första industrialisering ersatte muskelarbetet med maskinteknik kan automationen, den andra industrialiseringen, sägas ersätta delar av hjärnans arbete med datorer och robotar. Denna nya teknik är inte i sig själv av ondo, men den hotar minst ett par hundra tusen arbeten redan under 1980-talet. Automationen ställer krav på framförhållning och på mycket betydande insatser på nya områden. Men den ställer också krav – och det är lika viktigt – på ett bestämt agerande från samhällets och löntagarnas sida, så att inte datorer och industrirobotar betyder massarbetslöshet. Även automationens krafter måste tyglas.

Vi står också inför en ny konkurrens utifrån. Nya råvarutillgångar kommer att exploateras och nya industriländer kommer att växa fram och bjuda oss en hård konkurrens på de områden vi vant oss vid att betrakta som våra. Här finns de s. k. frizonerna, där människor hänsynslöst utnyttjas. Men här finns också de framväxande "kapitalistiska planekonomierna" i Asien och Latinamerika och de multinationella företagen. Den nya konkurrensen ställer krav på utveckling, på forskning.

Så kan uppräknningen av framtidens problem fortsätta. Ansvar för att möta dem ligger nu hos den borgerliga regeringens tre partier. Det är tre partier som under valrörelsen förnekade allvaret i de problem vi tog upp. Det är tre partier som vägrade att formulera något alternativ. Nu finns regeringsdeklarationen, säger man. Men den är vag och till intet förpliktande. Bakom orden och fraserna går det tydligt att urskilja vem som tagit kommandot: moderata samlingspartiet. Här finns inte en tillstymmelse till den politik Nils G. Åsling talade så vidlyftigt om i valrörelsen. På detta område, liksom på andra, har det inom borgerligheten beordrats en "rättning höger". Och Nils G. Åsling har intagit den undergivne administratörens roll.

Men viktigare än orden är naturligtvis handlandet, verkligheten. Vi vet att högern i dag har en omfattande åtgärdslista på sysselsättningspolitikens område. Det blev klart när Gösta Bohmans sparplan avslöjades under valrörelsen. Den sparplanen handlar om mindre pengar till regionalpolitiska satsningar, nedskärningar på den tekniska forskningen, mindre utvecklingsarbete, mindre pengar till framtidssatsningar inom industrin osv. Hur mycket kommer de mittenpartier som så kraftigt förlorade till högern i valet att kunna stå emot? Erfarenheterna hittills är knappast uppmuntrande!

Med denna bakgrund är det på sin plats att rikta en allvarlig varning till den borgerliga majoriteten: En näringspolitik på högerpolitikens grund – med friare marknadskrafter som ställer de anställda och samhället vid sidan av, med nedläggningar, utslagning och arbetslöshet – betyder totalkonfrontation med den svenska arbetarrörelsen, med de svenska löntagarna. En sådan konfrontationspolitik gagnar inte landet. En sådan konfrontation bör man akta sig för, när man bara har ett enda mandats övervikt i Sveriges riksdag.

Framtidens problem på näringspolitikens område ställer stora krav på en väl sammanhållen och genomarbetad politik. Det kommer att handla om att få en tillväxt på människornas villkor och om att ta till vara löntagarnas kunskaper och engagemang, att frigöra människors inneboende kunskaper och initiativkraft. Det kommer att handla om att göra de stora och nödvändiga framtidssatsningarna möjliga och få en planerad utveckling av industrin genom ett demokratiskt samarbete mellan löntagare, samhälle och företag. Det kommer också på ett helt annat sätt än tidigare att handla om arbetets egenvärde.

Låt mig beröra några områden.

Först framtidssatsningen. Vi har upplevt några år av dramatiskt sjunkande investeringar. Det är allvarligt. Och än allvarligare är att forskningen och utvecklingsarbetet släpat efter och t. o. m. minskat. Det finns ett klart

samband mellan kriserna i industrin och en låg forskningsandel. Sanningen är att får vi inte fart på forskningen och utvecklingsarbetet inom industrin, så får vi svårigheter att utveckla vårt land som industrination. Borgerlighetens väg är att överlåta detta till de enskilda företagen. Men verkligheten borde redan ha gjort klart att här krävs en kraftsamling av en helt annan kaliber. De enskilda företagen förmår inte ensamma klara detta. Vår väg är att få till stånd en nationell samling kring de stora projekten, just i samverkan mellan löntagarna, samhället och företagen. Vi måste utnyttja våra gemensamma fördelar i form av kunskaper och kapital för att satsa på forskning och utveckling, på framtidens jobb. Vi måste satsa djärvt och framtidsinriktat.

Sedan löntagarnas roll. Vi har skolade, erfarna och ansvarskännande löntagare. Det är vår främsta fördel i den internationella konkurrensen. Men i folkpartiregeringens industripolitiska proposition förvandlades löntagarna till enbart en produktionskostnad, och i regeringsdeklarationen nu nämns de bara när de uppmanas att hålla tillbaka lönekraven. Här – när det gäller synen på löntagarna – ligger ett viktigt vägval för framtiden. Vår väg innebär att vi vill ta till vara de erfarenheter, det engagemang och den kunskap som de svenska löntagarna besitter. Vår väg innebär att vi ger löntagarna deras självklara rätt att vara med och bestämma om industrins utveckling, om sin egen framtid. Vår väg innebär en demokratisering av besluten i näringslivet.

Vidare behovet av kapital. Vi vet att oavsett vilken väg vi väljer att möta framtiden kommer det att krävas mycket stora insatser av kapital. Borgerlighetens väg är kapitalismens klassiska: vinsterna skall ökas. Men all erfarenhet visar att detta är ett förlegat sätt att resonera. Vi vet att vinsterna i de svenska företagen har ökat kraftigt under de senaste åren utan att investeringarna därför har ökat i motsvarande grad och utan att det skapats nya jobb. Vi är självfallet inte motståndare till vinster, men vi säger: Vinsterna skall stanna kvar i företagen och skapa ny produktion och nya jobb. I dag går alltför mycket privat kapital till icke-produktiva investeringar. När det gäller de stora satsningarna, de stora riskerna – då kommer det privata näringslivet till samhället. Vår väg innebär att samhället och löntagarna tar sitt ansvar för att garantera det kapital som kommer att behövas. Och på denna insats skall då självfallet följa insyn, inflytande och ägande. Det är för oss en fråga om demokrati, en fråga om att göra Sveriges framtid som industrination möjlig. Vem har f. ö. hört talas om kapitalister som är beredda att satsa pengar utan att det ger ägande och inflytande? Då är det rimligt att också löntagarna och samhället får det.

Till sist planeringen. Det handlar om huruvida vi skall möta framtiden på ett planlöst eller genomtänkt sätt. Borgerlighetens svar är även här – fastän året är 1979 – kapitalismens klassiska. Vi skall överlåta framtiden till "de fria marknadskrafterna". De skall få ta hand om jobben, industrins framtid, investeringarna. Man skall vänta med att agera tills kriserna slagit till. Det är en passiv och farlig industripolitik. Den politiken avvisar vi socialdemokrater. Vi hävdar att företag, samhälle och löntagare skall i samverkan ha hand om planeringen.

Vi tar avstånd från kapitalismens planlöshet. Men lika självklart tar vi avstånd från centraldirigerade ekonomier av öststatstyp. För oss handlar det om att bygga upp ett samarbete där alla bidrar med sina erfarenheter, sina kunskaper.

Herr talman! På punkt efter punkt avslöjar sig i dessa dagar – då vi står på tröskeln till ett nytt årtionde, vars krav vi bara delvis anar – kapitalismens otillräcklighet. Den är och förblir ett system som bygger på ojämlikhet och klyftor, mellan människor, samhällen och länder. Men den förblir ändå ledstjärnan för den högerdominerade trepartiregeringens politik – dess väg att möta framtiden.

Mot detta ställer vi, herr talman, en näringspolitik i hela folkets intresse, en näringspolitik som sätter människans rätt till arbete främst.

ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Den debatt som förts hittills här i dag har ju i stor utsträckning handlat om vår ekonomi och de problem som svensk ekonomi i dag har.

Jag vill först säga att även om den ekonomiska politiken under de tre senaste åren varit i stort sett lyckosam, så upplever vi i dag ett starkt hot mot samhällsekonomin och vårt välstånd. Orsaken till detta är naturligtvis den oljebaserade inflationen. Med vårt stora behov av importerad energi – jag tror att Sverige näst efter Japan är det land i världen som är mest beroende av importerad energi – är vi särskilt sårbara för prishöjningarna på oljan. Vi behöver den importerade energin inte bara för uppvärmning i ett kallt klimat utan framför allt för att kunna öka den export som vårt välstånd i så hög grad baseras på.

Vi har ännu inte betalt kontant för de extra kostnader som de senaste oljeprishöjningarna innebar, utan vi har ökat upplåningen ungefär lika mycket som oljan blivit dyrare. Den notan måste betalas, och vi måste betala för än dyrare olja i framtiden. Det kan endast ske genom en ökad export – någon annan väg finns inte. Tyvärr har en del av våra gamla tunga exportvaror, exempelvis fartyg och stål, drabbats av en strukturell kris. Vi måste först och främst ersätta detta bortfall och sedan exportera nya produkter som kan slå på exportmarknaderna på grund av sin höga tekniska utveckling och sin kvalitet. Men det räcker inte med sådana produkter. Produkterna måste också vara prismässigt konkurrenskraftiga. Jag tycker att det med denna utgångspunkt är särskilt glädjande att det i regeringsdeklarationen förklaras att villkoren för uppfinnare och nyföretagare med tekniska idéer skall förbättras. Det är just genialiteten hos många svenska uppfinnare och innovatörer som lagt grunden till vårt nuvarande välstånd, och det är på teknisk skicklighet, tekniska nyheter och en bra formgivning som vår framtid skall byggas.

Med hög teknisk standard har vi möjligheter att gå vidare. Och hög teknisk standard har djupa rötter. Kännare av internationellt näringsliv har framhållit att Japans stora industriella framgångar och det därmed följande välståndet har sina rötter i den mycket förnämliga japanska skolutbildningen. Skall vi kunna klara framtidens krav måste också vårt skolväsende förbättras. Det är

ju mycket skrämmande, när man i ett TV-program hör talas om hur många analfabeter som finns i vårt land. De är inte några fattiga flyktingar från u-länder som varken fått mat eller utbildning, utan de är unga människor från ett av världens främsta välståndsländer. Många frågar sig: Kan vi hoppas på välstånd i ett samhälle med ett växande antal analfabeter?

Bättre skolutbildning och stöd åt uppfinnare och innovatörer räcker emellertid inte för att klara den tillväxt som vi behöver för att möta den oljebaserade inflationen. Företagen måste också få vad som i regeringsförklaringen kallas "utrymme för investeringar". Det betyder i klartext att företagets självfinansieringsförmåga måste ökas. Näringslivets folk skall inte tvingas ut på kreditmarknaden i så hög utsträckning som f. n. för att finansiera ersättningsinvesteringar eller nyinvesteringar. Investeringsviljan hos de många små företagen skadas allvarligt, om de vet att de huvudsakligen måste lita till banker eller andra kreditgivare för att skaffa pengar. Vi behöver bättre tillgång till riskvilligt kapital, och bankernas möjligheter att lämna ut in blanco-krediter borde också ökas. Det är ett krav i dag från småföretagarna i detta land. Vi kommer att föra fram det på olika sätt i riksdagen: i motioner, i interpellationer och genom olika propåer.

Näringslivet får inte heller belastas med fördyrande kostnader som försämrar den svenska konkurrensförmågan. Jag syftar naturligtvis på den indirekta beskattningen av näringslivet för sådana ändamål som inte direkt har med produktionen eller omsorgen om de anställda att göra. Skall staten hålla våra kostnader nere utan att direkt blanda sig i avtalsrörelser och utan att devalvera – två saker som f. ö. just nu är helt otänkbara – så måste man se till att näringslivet inte belastas med nya pålagor och helst också att en del av de hittillsvarande många pålagorna avvecklas. Denna indirekta beskattning drabbar ju inte som momsens importvaror och svenska produkter lika. Den diskriminerar svensk företagsamhet därför att den inte kan lyftas av exporten och därför att den inte belastar importvaror. Detta är helt enkelt den olyckligaste skatteform som finns. Vi får därför verkligen hoppas att riksdagen definitivt tillbakavisar det socialdemokratiska förslaget om en proms. Det är, tycker jag, egentligen ganska häpnadsväckande att socialdemokraterna än en gång vågar föra fram tanken på ytterligare straffbeskattning av det svenska näringslivet.

Den dåvarande finansministern Gunnar Sträng skrev i en artikel i tidskriften *Veckans Affärer* för några år sedan att en proms skulle innebära risk för att vi skattade bort vår konkurrensförmåga. Så klok var Gunnar Sträng den gången. Men antingen vill den nuvarande partiledningen inte lyssna på hans kloka ord, eller också vill man ha en statlig styrning av företagets vinstutveckling och av avtalsförhandlingarna. Socialdemokraterna förklarar ju att promsen skulle avräknas, som det så vackert heter, från det tillgängliga löneutrymmet. Men det påståendet, herr talman, är ju ingenting annat än en propagandistisk fras. En sådan avräkning kan fungera endast om staten får en styrande roll i avtalsförhandlingarna, och ett sådant system vill vi inte ha. Det erinrar alltför mycket om förhållandena i vissa latinamerikanska länder, där man har löneskatter på bortåt 200 %. Parterna på

arbetsmarknaden skall sköta förhandlingarna oberoende av statsmakterna, och statens roll skall vara att utforma den ekonomiska politiken så att avtalsförhandlingarna inte leder till ekonomiskt virrvarr. Vi har tidigare sett hur avräkning inte fungerar i ett land med fri avtalsrörelse. Under åren 1974, 1975 och 1976 höjdes löneskatterna med över 50 % medan vi samtidigt hade löneökningar på ca 40 %. Det har för övrigt noterats tidigare i dagens debatt av såväl statsministern som ekonomiministern, och det med all rätt. Det ledde till att vår svenska konkurrenskraft snabbt försämrades. Företagarna har lärt av detta. Men Olof Palme och hans teoretiker har ingenting lärt. De har tydligen bara glömt.

Även folk med bara de allra mest elementära kunskaper om ekonomi vet att om staten höjer kostnaderna för näringslivet, exempelvis genom en proms, så måste näringslivet kompensera sig för detta genom högre priser, om man inte skall tvingas att slå igen eller friställa arbetskraft. En proms som drabbar både lönerna och företagets övriga kostnader skulle självfallet höja prisnivån. Det har för övrigt gjorts en beräkning på den saken. Den visar att en normalfamilj på två yrkesarbetande och två barn skulle få en skattehöjning via högre priser på i runt tal 3 000 kr. om året och det är mycket pengar.

Promsen skulle alltså försämra vår konkurrenskraft, öka sysselsättningsproblemen och medföra skattehöjning för medborgarna. Men allt detta talar socialdemokraterna inte om. Man förtiger de indirekta skatternas prishöjande effekter och framställer det hela som om näringslivet vore någon slags trollkarl, som utan vidare kan skapa pengar ur ingenting, ungefär som en trollkarl tar en kanin ur en tom hatt. Man säger att de inkomster som staten skulle få genom promsen skulle tas ur produktionen. Men i verkligheten tas de ur medborgarnas fickor. På den punkten – men också bara på den – skulle promsen ha precis samma verkan som en höjd moms. Men en momshöjning vill socialdemokraterna inte vara med om, trots att den drabbar svenska och utländska produkter lika och trots att den inte skadar den livsviktiga svenska exporten.

Personligen tycker jag att promsen är betydligt värre än en höjd moms. Momsen kan nämligen relativt enkelt utformas så att den inte drabbar de ekonomiskt svagaste grupperna hårt, dvs. flerbarnsfamiljer och pensionärer. När det gäller pensionärerna skulle en väg kunna vara att indexreglera pensionerna med livsmedelskostnaderna och boendekostnaderna som indexbas. Det är nämligen livsmedelskostnaderna som är den stora och dryga posten i pensionärernas konsumtionsmönster.

En annan möjlighet skulle vara att befria baslivsmedlen från moms. Så har skett i många länder. Jag tror att Sverige och Danmark är några av de få länder där man inte prövat detta. Troligen skulle vi på det sättet kunna spara en del hanteringskostnader. Nog förefaller det ganska underligt att staten tar ut en moms på över 7 miljarder kronor på livsmedel för att bl. a. subventionera samma momsbelagda livsmedel med ca 3,5 miljarder. Detta är ett exempel på den rundgång i skatte- och bidragssystemet som vi nu har och som orsakar både byråkrati och hanteringskostnader.

Socialdemokraterna vill införa en proms men begärde samtidigt att de

borgerliga partierna skulle lova att inte höja momsens – detta trots att moms och proms har samma verkan på priserna. Kan man tänka sig ett bättre bevis för politisk taktik – eller om man vill vara uppriktig – politiskt dubbelspel?

Det svenska samhället lider som jag tidigare har sagt under en oljebaserad inflation. Alla tecken tyder på att oljeprisstegringarna kommer att accelerera. Det blir allt svårare att återvinna vår yttre balans, vår handelsbalans. Det finns bara en väg att gå och det är att stärka näringslivets konkurrensförmåga bl. a. genom förbättrade möjligheter till självfinansiering, genom sänkning av marginalskatter, genom ökad tillgång på riskvilligt kapital, genom minskad byråkrati, genom sänkning av de indirekta skatterna på företagsamheten osv.

Vi behöver också en översyn av lagstiftningen på arbetsmarknadens område. Jag syftar i första hand på ett förhållande som jag tidigare har berört här i kammaren, nämligen att företagare saknar jämställdhet inför lagen när det gäller provanställning av ungdomar utan yrkeserfarenhet. Sådan provanställning är ju möjlig endast hos de arbetsgivare som är medlemmar i en avtalslutande organisation. Vi vet erfarenhetsmässigt att provanställningar oftast leder till fasta jobb. En ändring på denna punkt vore till stor fördel för ungdomarna, som skulle få ökade möjligheter till yrkesmässig utbildning, samtidigt som företagen skulle stimuleras att återbesätta lediga platser med ungdomar.

Herr talman! Skall vi komma ur den svåra situation i vilken oljekrisen har försatt oss, måste vi, som jag tidigare sagt, stimulera exporten och över huvud taget öka konkurrenskraften inom svenskt näringsliv. Det är en sådan satsning som kan ge svenskt näringsliv ökad framtidstro och vilja till nya friska tag. Och vi behöver faktiskt framtidstro just nu.

JOHAN OLSSON (c):

Herr talman! Ett av våra största samhällsproblem är fortfarande att många människor som vill och kan arbeta inte får något arbete. Även om vi nu tack vare den förra trepartiregeringens insatser och konjunkturuppgången har ett bättre läge än på länge, så är fortfarande många människor utan jobb. Det gäller främst unga människor, kvinnor och handikappade. Alldeles särskilt framträder dessa problem i glesbygden och i områden med svag industrisys-selsättning. En av de stora uppgifterna även i fortsättningen blir därför att sträva mot målet: arbete åt alla.

På såväl kort som lång sikt är – med utgångspunkt från våra förutsättningar – en utveckling av det svenska näringslivet det effektivaste sättet att öka sysselsättningen. Ett livskraftigt, lönsamt och konkurrensdugligt näringsliv ger trygghet i jobben. Det är också förutsättningen för att vi skall uppnå den ekonomi och skattekraft som gör det möjligt för kommuner och landsting att utveckla angelägen vård och service samt bereda människor arbeten på dessa områden. Också för att kunna genomföra en resultatrik regionalpolitik och åstadkomma balans mellan olika områden i landet är en tillväxt i företagen den viktigaste faktorn. Utan livskraftiga företag kommer det att bli ytterligt

svårt att genomdriva en vettig regionalpolitik.

På ytterligare ett område är en god utveckling av näringslivet avgörande. Jag tänker på vår bytesbalans. Under 1978 kunde vi notera en kraftig förbättring av denna. Nu finns tendenser till att importen ökar mer än exporten och att det således sker en utströmning av valuta. I längden innebär en sådan utveckling en utarmning av vår ekonomi med fara för såväl sysselsättning som levnadsstandard. En sådan utveckling kräver att vi anstränger oss för att ge näringslivet möjligheter att konkurrera på exportmarknaden och att möta även importen. Jag har alltså här velat betona hur beroende vi ur sysselsättningssynpunkt är av ett livskraftigt näringsliv.

Det har inte minst i valrörelsen hävdats att de åtgärder som trepartiregeringen vidtog och som syftade till att stimulera näringslivet på olika områden skulle vara löntagarfientliga, att resurser skulle ha förts över från löntagarna till företagare och kapitalägare.

Självfallet är ett sådant resonemang felaktigt. Här fordras verkligen information till den stora allmänheten. Åtgärder av angivet slag syftar givetvis i stället till att rädda företag och sysselsättning, skapa nya produkter och nya marknader samt ge flera jobb och ökad trygghet. Detta förstår också människorna. Valresultatet är ett bevis på att den propaganda som hävdade att trepartiregeringen förde över resurserna från löntagarna till kapitalägarna inte gick hem hos allmänheten. Självfallet är det angeläget att man här försöker nå en samverkan med löntagarna. Man måste skapa förståelse för de åtgärder som kanske på kort sikt ter sig främmande för löntagarnas intressen men på längre sikt är nödvändiga för jobben.

Arbetet på att skapa utvecklingsmöjligheter för näringslivet, en ökad lönsamhet som ger underlag för investeringar och förbättrad sysselsättning måste fortsätta. Det krävs också en större soliditet i företagen som ger en buffert inför konjunkturnedgångar. Arbetet på att ge riskkapitalet en sådan avkastning att det söker sig till industrin på nytt måste alltså prioriteras och fortsättas med kraft.

Från mycket stora delar av näringslivet hälsas den nya regeringen välkommen. Särskilt är man glad åt att Nils G. Åsling återkommer på industriministerposten. Förväntningarna är nu stora. Det småföretagarpaket som Nils Åsling presenterade i förra trepartiregeringen mottogs mycket positivt. Med anledning av vad en socialdemokratisk talare sade för en stund sedan vill jag framhålla att Nils Åsling ingalunda satt såsom administratör i trepartiregeringen. Det gör han inte nu heller. Han kommer att visa handlingskraft, och han har bevisat vad han kunde i och med de åtgärder som han genomförde under förra regeringsperioden. Det var ingen markerad högerpolitik som då fördes utan en politik som syftade till resultat och till att ge jobb, en politik i hela folkets intresse.

Förväntningarna är alltså stora. Det småföretagarpaket som presenterades av trepartiregeringen verkar nu i näringslivet. Man förväntar nu att det skall komma en fortsättning på småföretagarpaketet, alltså ett steg 2. Jag vill här nämna några angelägna frågor, som vi anser att regeringen skall ta upp.

Utvecklingsfonderna, som har visat sig vara ett bra instrument för att

kanalisera åtgärder till näringslivet och särskilt till de mindre företagen, måste få ökade resurser både personellt och finansiellt. De olika erfarenheter som vunnits under dessa 1,5 år måste tas in, prövas och beaktas i det fortsatta arbetet. Det är viktigt att alla resurser tas till vara. En samverkan med företagen samt deras branschorganisationer och anställda är av värde för att få de erfarenheter som finns inom näringslivet såsom grund för fortsatta åtgärder. Det är viktigt också för att få det rätta engagemanget från näringslivet när det gäller att möta de åtgärder som föreslås av samhället.

Riskerna för dubbelarbete måste noga observeras, och man måste även akta sig så att inte utvecklingsfonderna blir byråkratiska organ. Man måste visa snabbhet i arbetet. Företagarna är inte vana att vänta på en alltför lång omgång när det gäller att behandla frågor.

Rishtagandet måste vara stort i utvecklingsfonderna. Kraven på säkerhet måste man se över och om möjligt minska. Utvecklingsfondernas utlåning måste ligga på den översta risknivån. Statens industriverk gjorde för en kort tid sedan en undersökning, som visar att bankerna har minskat sin utlåning relativt sett till de mindre företagen under de senaste två tre åren, medan å andra sidan utvecklingsfonderna och mellaninstitut har ökat sin utlåning till denna grupp.

Detta tycker jag är en felaktig utveckling. Om utvecklingsfonderna får ökade resurser att låna ut på hög risknivå till företagen, borde detta leda till att också bankerna ökar sin långivning till de mindre företagen inom de riskramar som för bankerna är naturliga.

Marknadsföring och produktutveckling är frågor som måste prioriteras. De är grundläggande, om man skall kunna få någonting att producera som går att sälja och som skapar verksamhet som ger människor arbete.

Ökade exportinsatser måste komma högt på listan. Samverkan mellan små och stora företag tror jag är väldigt viktig, i särskilt hög grad när det gäller exportansträngningar. Jag tror att det finns en outnyttjad exportpotential hos de mindre företagen, och om de ökar sin samverkan med de stora företagen under utvecklingsfondernas ledning bör goda resultat kunna uppnås på detta område.

Utbildningsfrågorna måste finnas med i kommande regeringsförslag. En bättre kontakt mellan skola och näringsliv är viktig för att möjliggöra för ungdomen att snabbt få kontakt med arbetslivet efter skolan. Det kan bidra till att lösa en del av de problem som vi nu kan registrera på arbetsmarknaden. När expansiva företag frågar efter arbetskraft och inte kan få någon eller inte får det i tillräcklig omfattning, trots att det finns många anmälda arbetslösa, så är det till en del ett utbildningsproblem. Om man kan öka den varvade utbildningen i samverkan mellan företag och skola, bör man också få en bättre tillströmning till de lediga platserna. Givetvis ligger det då ett ansvar på företagen att sköta om inskolningen till jobben på ett bra sätt.

Vi har från centern föreslagit ett företagargymnasium. Jag tycker att det är en intressant fråga som borde tas upp snarast. Fortbildning och specialutbildning i olika organ av typen SIFU, där man utbildar företagsledare och specialister inom olika branscher, måste också öka i fortsättningen.

Självfallet är skattepolitiken, som Erik Hovhammar nämnde, av väsentlig betydelse. Om vi skall få en expansion i företagen med nya investeringar kan man inte samtidigt lägga ökade bördor på företagen. Den föreslagna promsen skulle vara ett hårt slag mot handelsutbytet med andra länder, eftersom den skatten skulle läggas på vad svenska jobbare producerar, medan de varor som de utländska arbetarna tillverkar skulle gå fria här hemma i Sverige. Det skulle alltså på ett markant sätt öka konkurrensen med utlandsmarknaden, om man genomförde en proms.

Forskning och utveckling är också frågor som vi från näringslivets sida anser bör bli föremål för större intresse i fortsättningen.

Regionalpolitiken bygger, som jag sade, i mycket hög grad på näringspolitiken, och jag noterar att det var bra med samordningen av regionalpolitiken i industridepartementet. Större delen av regionalpolitiken innebär ju att man försöker få fram jobb i mindre och medelstora företag som förlägger sin verksamhet i de orter där regionalpolitiska åtgärder krävs för att ge sysselsättning.

Vi har, herr talman, således stora förväntningar på den nya regeringen. Vi förväntar att regeringen nu tar kontakt med företagen, deras organisationer och deras anställda och diskuterar de problem som föreligger i dag, tar del av deras samlade erfarenheter och lägger fram sina förslag på grundval av det insamlade materialet.

Vi avvaktar med intresse den politik som regeringen kommer att föra på näringspolitikens område. Det har sagts i regeringsförklaringen att det är en politik som skall ligga i hela folkets intresse. Det vill jag särskilt understryka med hänsyn till att det alldeles nyss sades att det finns risk för att det skulle föras en extrem politik under den nya regeringen. Så är ju inte alls fallet.

ANINA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! I början på hösten presenterades en undersökning om ungdomsarbetslösheten i Stockholms län. Den visade bl. a. att det finns arbetsgivare som klagar över att ungdomarna behöver mer tid för att introduceras i ett arbete än de äldre. Det tycks, säger man i utredningen, "som om arbetsplatserna inte längre har marginaler att ge ungdomarna det stöd de behöver när de börjar ett nytt arbete. Det krävs att även de yngsta skall vara lönsamma från första dagen."

Ja, så fungerar det ute i det privata näringslivet i dagens Stockholm och förmodligen också på andra ställen runt om i landet. Jag tycker att man skall ha den här bilden klar för sig när man bedömer de borgerliga regeringarnas sysselsättningspolitik. Tid efter annan får man ju höra från de borgerliga – vi har hört det från den här talarstolen i dag också – att det aldrig under någon tid har vidtagits så många åtgärder för att rädda jobben som under de borgerliga regeringarnas tid. Med miljardinsatser i form av beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och bidrag till företag menar sig de borgerliga en gång för alla ha legitimerat sin sysselsättningspolitiska trovärdighet. Men arbetsmarknadspolitikerna är ändå bara en del av sysselsättningspolitiken. Hur är det med den ekonomiska politiken och med näringspolitiken?

Vi vet ju alla att den borgerliga ekonomiska politiken konsekvent har inriktats på att höja vinstnivån i företagen. Dessutom är det så, enligt borgerlig ideologi och borgerlig praktisk politik, att hur vinsterna skall användas skall arbetsgivarna bestämma. Om vinsterna skall användas till konsolidering, utbyggnad och investering eller om pengarna skall plockas ut ur företagen, det skall kapitalägarna bestämma.

Under de år vi har haft borgerligt regeringsinnehav här i landet har mycket pengar förts över till företagen. Men när det gäller i vilken utsträckning den överföringen av pengar skulle lägga grunden för sysselsättning i framtiden har de borgerliga inte ställt några krav på företagen. De lägger arbetstagarnas öde i företagens händer. För arbetstagarna återstår det att hoppas på att kapitalägarna skall finna det förenligt med sina intressen att hålla sysselsättningen i gång.

Det här är den ideologiska grunden för den borgerliga ekonomiska politiken. Det kan väl också sägas att den praktiska tillämpningen under de år vi har haft borgerlig regering har legat ganska nära den ideologiska grunden.

Samma sak gäller i fråga om näringspolitiken. Även här ställer sig de borgerliga vid sidan av och låter utvecklingen ha sin gång. Man vill inte ha några planmässiga offentliga satsningar på näringssektorer med goda framtidsutsikter. Visserligen är man beredd – det har framför allt Nils Åsling varit – att i vissa situationer ge företagen ekonomiskt stöd från samhället, men i första hand är det kapitalägarna som skall avgöra hur pengarna skall användas.

För arbetstagarna och för samhället återstår att vänta och se. Att vänta och se hur det blir med jobben. Att hoppas på arbetsgivarna och på marknadskrafterna, för det är ju de som i sinom tid skall ge svaret, om det skall bli någon sysselsättning på den eller den orten, om den eller den människan skall få något jobb.

Visst är det bra med ett företag som går med vinst, ett företag som ger avkastning. Och självfallet kan inte samhället byggas upp av företag som inte kan stå på egna ben. Men det är farligt om vinsten får vara det allena saliggörande riktmärket, om enbart vinsten får prägla både de privatas agerande och de samhälleliga insatserna. Om det är så, kommer vi inte att kunna klara sysselsättningen för alla människor i det här landet. Då kommer många orter att bli utan jobb, då kommer hembygden för väldigt många människor att försvinna. Då ger vi utrymme för de vassa armbågar som Olof Palme talade om tidigare i dag. Då blir det några människor – de svagaste – som får lämna båten.

Herr talman! En tung börda har under de borgerliga regeringarna fallit på den traditionella arbetsmarknadspolitik. Beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning har ensamma fått möta de samlade konsekvenserna av en sysselsättningspolitik som har koncentrerats på företagens kostnadsläge och vinstnivå och inte på människornas rätt till arbete.

Men arbetsmarknadspolitik kan självfallet aldrig ensam klara sysselsättningsfrågorna. Vi socialdemokrater har till stor del byggt upp arbetsmarknads-

politiken i det här landet. Vi har starkt värnat om den, och vi kommer i framtiden att värna lika starkt om den. Men vi vill inte göra arbetsmarknadspolitiken den otjänsten att lägga på den uppgifter som den inte klarar av. Man kan säga att arbetsmarknadsverket och arbetsförmedlingarna under de gångna åren egentligen har gjort en alldeles otrolig insats för att rädda sysselsättningen åt många människor under en tid då den ekonomiska politiken och näringspolitiken i väldigt mycket har brustit, som jag tidigare sade. Men på sikt fordras naturligtvis en samlad sysselsättningspolitik med syfte att tillgodose alla människors rätt till arbete. Även om aldrig så många miljarder satsas på arbetsmarknadspolitiken, måste en sådan samlad sysselsättningspolitik till, om inte sysselsättningen för många människor skall hotas.

Även om vi just nu kan se sjunkande siffror när det gäller arbetslösheten och glädjande nog ökande siffror när det gäller de lediga platserna, så vet vi att problemen på arbetsmarknaden fortfarande är väldigt stora. Vi vet också att problemen kommer att vara stora framöver. Vi vet att det finns grupper av människor som trots de s. k. goda tiderna inte med nuvarande åtgärder och åtgärdsprogram kommer att få en chans till arbete. Vi vet att bland dem som har de allra största svårigheterna finns det väldigt många unga människor, framför allt väldigt många unga flickor.

Vi socialdemokrater har när det gäller de här frågorna länge talat om att vi måste samla alla goda krafter för att förhindra en utveckling här i Sverige liknande den i så många andra länder. Vi måste förhindra att vi får en situation där ungdomar redan när de går i skolan vet om de skall bli utslagna eller inte, en situation där många unga tyvärr får alldeles rätt när de säger: Jag kommer ju inte att få något jobb, för mig är det ingen idé att "satsa på mig själv", som Arbetsgivareföreningens råd lyder.

Vi vet att man i många av de länder i vår omvärld som kallas världens rikaste även i goda tider, när efterfrågan på arbetskraft är stor, har en förfärande hög arbetslöshet bland vissa ungdomsgrupper. Vi håller på att få en liknande situation här i Sverige. Men vi måste förhindra att den tendensen får ett fast grepp om utvecklingen i vårt land. Vi måste verkligen ge den garanti för arbete, utbildning eller praktik åt ungdomen som alla talat så vackert om. Den garantin måste få ett annat praktiskt innehåll än några minuters samtal med en jäktad arbetsförmedlare, vilket Ola Ullsten uttalade som tillräckligt för att det skulle motsvaras av innebörden i ordet garanti, när han pressades på den punkten under valrörelsen. Det är inte tillräckligt. Vi måste mena något mera med ordet garanti i det här sammanhanget, om vi menar allvar med det.

Socialdemokraterna har vid upprepade tillfällen ställt krav på åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Den första av de tre viktigaste punkter som vi har fört fram handlar om utbildningsfrågorna.

Vi vet att grundskolan i dag inte ger en tillräcklig grund för att man skall kunna lå ett arbete. Vi vet att många ungdomar på grund av skoltrötthet, problem i hemmet eller av andra skäl inte skaffar sig någon vidare utbildning efter grundskolan, och vi vet att dessa ungdomar möts av väldigt svåra

problem på arbetsmarknaden.

För att klara de ungdomarna måste vi bygga upp en varvad utbildning, dvs. utbildning genom praktiskt yrkesarbete ute på arbetsplatserna som kombineras med teoretiska inslag som förläggs till skolan. Detta har vi diskuterat väldigt länge, och det har inte heller saknats konkreta förslag om hur en sådan utbildning skulle kunna läggas upp. Det kom bl. a. ett sådant förslag från sysselsättningsutredningen redan hösten 1977. Men tyvärr måste man konstatera att utredningsarbetet och allt tal från denna talarstol och många andra om varvad utbildning har lett till väldigt få praktiska resultat för de ungdomar som skulle behöva denna utbildning. Det är några hundra som kan få del av den, men många tusental elever behöver den.

Det brådskar. Ungdomskullarna är just nu väldigt stora. Vi har inte tid för något långrotande eller dragande i långbänk i denna fråga. Vi måste genomföra den varvade utbildningen nu.

Den andra punkten i det socialdemokratiska förslaget handlar om studies-töd och om de stora ekonomiska skillnader som i dag finns mellan olika ungdomsgrupper. Ungdomar som ägnar sig åt beredskapsarbete eller arbetsmarknadsutbildning och ungdomar som går i gymnasieskolan lever ju under vitt skilda ekonomiska förhållanden. Detta ökar naturligtvis spänningarna mellan de olika ungdomsgrupperna. Det ökar självfallet också frestelsen för dem som är skoltrötta, men som kanske ändå är i allra största behov av en vidareutbildning, att inte söka sig till den, att söka ett annat alternativ än den fortsatta utbildningen.

Enligt vår mening bör utgångspunkten vara att öka studiebidragen för 16–19-åringarna genom att utnyttja de pengar som kan frigöras genom en successiv övergång från beredskapsarbeten till en varvad utbildning.

Den tredje av de huvudpunkter vi har i vårt program mot ungdomsarbetslösheten handlar just om de ungdomar som nu är i beredskapsarbete. Vi kräver att de skall erbjudas ett fast arbete. För att åstadkomma detta är vi beredda att ge arbetsgivarna, både de privata och de offentliga, ett tidsbegränsat bidrag så att de alltså skall kunna ge ungdomar som nu finns i beredskapsarbete en fast anställning i stället.

De här punkterna är inte nya, vi har fört fram dem tidigare. Det är viktiga punkter, och det är viktigt att de genomförs nu. Trots att man talar om att företagen efterfrågar arbetskraft så vet vi att ungdomarna ofta får nej. Vi vet att ungdomar kan gå från arbetsgivare till arbetsgivare och mötas av huvudskakningar, antingen på grund av att jobbet redan är tillsatt, att de inte har tillräcklig utbildning, att arbetsgivaren inte litar på dem, eller att arbetsgivaren inte räknar med att de skall bli lönsamma från första dagen.

Vad det handlar om är ju att vi från samhällets sida måste se till att vi får den marginal som behövs, som alltid har behövts och som kommer att behövas på arbetsmarknaden för att de som har det litet extra svårt skall kunna få tid att komma in i arbetslivet. Detta gäller inte bara ungdomarna, som jag nu har pratat om, utan det gäller också väldigt många andra grupper på arbetsmarknaden.

Vinstideologin får om den drivs på borgerligt sätt till effekt att somliga

människor för alltid blir utslagna. Det privata utrymmet blir ett utrymme bara för dem som har de vassa armbågarna. Det samhället kommer aldrig att kunna ge alla människor rätt till ett meningsfullt arbete.

BRIVIO THÖRNER (fp):

Herr talman! Den viktigaste uppgift regering och riksdag har är att bekämpa arbetslösheten och skapa trygga jobb. I enskild verksamhet är ett arbete tryggt endast om företaget i fråga arbetar med en uthållig lönsamhet.

Även om den politik som förts under den gångna mandatperioden lett till förbättringar, återstår här mycket att göra. De kraftiga oljeprishöjningarna och prisstegringar på olika råvaror i den senaste oljekrisens spår har kraftigt försvårat det arbetet. Under år 1979 förbättras lönsamheten i många företag och branscher. Men uppgången skyr från en exceptionellt låg nivå, och de ökningstal i procent som ofta redovisas i debatten ger ett falskt intryck av tillfredsställande lönsamhet. Många företag har dock fortfarande låg eller obefintlig lönsamhet. Det är naturligt att de företag som arbetar med en otillfredsställande lönsamhet inte blir särskilt benägna att investera i ny teknik, nya maskiner, nya produkter och/eller nya marknader. En fortsatt förbättring av lönsamheten är alltså angelägen. Men lika angeläget är att uppkomna vinster användes för offensiva, framtidsinriktade satsningar.

Mycket av den utvecklingsoptimism som präglade näringslivsverksamheten långt in på 1960-talet har gått förlorad och måste nu med möda återskapas. Inte minst har framtidstron skadats hos de mindre och medelstora företagen. Under en följd av år tillkom lagar och förordningar där ringa eller ingen hänsyn togs till de små enheternas speciella situation. Byråkrati och krångel fick breda ut sig på ett sätt som allvarligt påverkade initiativkraft och arbetslust. Nu har vi genom folkpartiet i regering fått aktiva insatser mot byråkrati och krångel. Dessa insatser måste få fortsätta. Många onödiga frågeformulär har t. ex. kunnat sorteras bort innan de hunnit drabba företagen.

Det är viktigt och angeläget för vårt samhälle att de små och medelstora företagen ges goda livsvillkor. Det har under den senaste konjunkturedgången visat sig att just dessa företag har en bra förmåga att stå emot och skydda sysselsättningen. Antalet sysselsatta i tillverkningsindustrin minskade med 76 000 eller 8 % från år 1970 till år 1978. Motsvarande utveckling för arbetsplatser med färre än 200 anställda är en minskning med 36 000 eller 12 %. Trots många fusioner och ett otillfredsställande nyföretagande, har de mindre och medelstora företagen alltså i stort behållit sin tredjedel av antalet anställda i tillverkningsindustrin under den redovisade tidsperioden. Tack vare de små företagen i vårt land har många orter ett differentierat näringsliv, vilket är bra ur många synvinklar.

För de små företagen med en oftast begränsad tillgång på eget kapital är ett stabilt penningvärde viktigt. En kraftig inflation leder till ett ökat rörelsekapitalbehov, som oftast blir svårt att klara, i synnerhet i kombination med volymtillväxt och svag lönsamhet.

I det lilla företaget är det nära mellan beslut och verkställighet, vilket är en utmärkt grogrund för nya tillverknings- och produktidéer. Men de korta beslutsvägarna innebär också att korrigerande av felaktiga beslut oftast kan ske innan företagets existens hotas eller allvarligt påverkas av den beslutade åtgärden.

De tre senaste årens insatser på näringspolitikens område har i mycket hög grad – beroende på tidigare misstag – fått inriktas på att mildra konsekvenserna av den förra oljekrisen och en alltför expansiv ekonomisk politik åren före 1976. Nu måste insatserna till övervägande del riktas på offensiva satsningar. Detta innebär att selektiva åtgärder så långt möjligt bör uteslutas till förmån för generellt verkande åtgärder, vilka inte snedvrider konkurrensen företagen emellan.

Attityden från regeringens och riksdagens sida gentemot de mindre och medelstora företagen har markant förändrats sedan regeringsskiftet 1976. Det har vi kunnat konstatera, som har vår dagliga gärning i just dessa företag. Sedan företagsbeskattningen reformerades under föregående riksmöte är inkomstbeskattningsreglerna i stort tillfredsställande för företagen. Nu måste man gå vidare på andra områden. Exempel på åtgärder som behövs under den innevarande mandatperioden är bl. a. att ytterligare mildra förmögenhetsbeskattningen av arbetande kapital och göra denna beskattning opåverkad av inflationens härjningar. Utvecklingsfonderna borde vidare få möjligheter att låna ut medel även till handels- och serviceföretag, vilket nu inte är möjligt. Så länge företagen inte arbetar med fullt kapacitetsutnyttjande eller tillfredsställande lönsamhet är det svårt att stimulera fram ytterligare investeringar. Däremot borde det vara möjligt att med någon form av avdrag vid beskattningen eller bidrag, för de företag som inte redovisar vinst, stimulera till insatser för produktutveckling och/eller marknadsföring på nya marknader. Detta skulle i sin tur på sikt leda till nya och sunda investeringar.

Det är alltså en angelägen uppgift att skapa optimism och framtidstro i vårt näringsliv.

Herr talman! En viktig grund för en positiv utveckling av vårt lands näringsliv finns hos många av de mindre och medelstora företagen i vårt land. Dessa möjligheter måste tas till vara och förvaltas på bästa möjliga sätt.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag tillhör de nyvalda i den här församlingen. För bara en månad sedan var skogen min arbetsplats och motorsågen mitt arbetsredskap. Jag bor i ett skogslän där flyttlasspolitiken och den planlösa utslagningen av arbetstillfällena ständigt oroar människorna. Den utvecklingen är slutresultatet av de beslut som har fattats i de folkvalda församlingarna – och, tyvärr, främst av de beslut som fattats i slutna direktionsrum av ett fåtal personer.

Mitt val av ämne beror icke enbart på min hemort, utan på att skogsnäringen är av så stor betydelse för vårt land. Självfallet behöver även ett skogslän andra industrier än dem som baseras på skogsråvaran, men bortsett från detta vill jag påstå att ett skogsläns naturliga förutsättningar inte

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

tas till vara på ett riktigt sätt.

För det första är förädlingsgraden låg. Det mesta exporteras som råvara eller halvfabrikat. Enbart en ändring härvidlag skulle skapa många nya arbeten.

För det andra är skogen en av de få råvaror som förnyas. Sker då vården av denna tillgång på bästa sätt? Svaret är nej. Det är ingen hemlighet att det finns stora brister när det gäller skogsvården. Enligt färskas undersökningar är återplanteringarna godtagbara endast på halva arealen. I runt tal 600 000 hektar röjningsskog är icke åtgärdad. Orsakerna till detta är många, men det finns anledning att framför allt uppmärksamma följande.

Den snabba mekaniseringen i kombination med kortsiktiga vinstintressen har lett till att nödvändiga arbeten inom skogsvården eftersatts. Skogsvårdsarbetena måste ske med manuella metoder, och beroende på bortrationaliseringen av arbetare räcker de som finns kvar inte till för att klara hela den nödvändiga skogsvården. Insatser i skogsvård är dessutom långsiktiga investeringar, som bär frukt efter kanske hundra år. Från kapitalistisk synpunkt är sådana investeringar föga attraktiva och blir därför inte gjorda, även om de är klart samhällsekonomiskt motiverade. Följden blir att skogsvården eftersätts och att den framtida virkesförsörjningen äventyras. Det måste till en helhetssyn på hur våra skogstillgångar skall nyttjas och vårdas. Lika naturligt är att denna helhetssyn även skall gälla på skogsindustrisidan. Det är både naturligt och fullt möjligt att också skogen skall bidra till vår energiförsörjning. Värdet av den vedenergi som skulle kunna tillvaratas är mycket högt, omräknat i oljepris.

I denna helhetssyn ingår också kravet på en bra miljö. Därför måste giftspridningen i skogsbruket stoppas. Man möts ofta av argumentet att det är en obetydlig areal som årligen besprutas, enligt uppgift ca 30 000 hektar. Men det är 30 000 hektar för mycket. Var finns logiken när man ställer skogsarbetare arbetslösa och i stället använder gift? – Förra året betalade Skogsarbetareförbundet 46 milj. kr. i understöd till arbetslösa skogsarbetare. För den summan pengar skulle uppåt 70 000 hektar skogsmark kunnat röjas. Det senare hade ju varit en bra investering för framtiden.

Detta är bevis nog för hur man vältrar över kostnader på samhället genom ett förctagsekonomiskt resonemang och jakt på vinster. Det finns fler exempel. Genom statliga och kommunala bidrag sysselsätts också en del arbetslösa skogsarbetare med att riva gamla ladugårdar. Vi är självfallet inte motståndare till att arbetstillfällena skapas. Tvärtom. Arbeta åt alla är en mänsklig rättighet. Men kravet på en meningsfull sysselsättning måste också ställas.

Skogsbruket är för vårt land en viktig näringsgren, för stora regioner den helt avgörande. Med ett samhällsekonomiskt synsätt, genom forskning och vidareförädling, genom att man tillvaratar alla de nyttjandemöjligheter som bevisligen finns, kan många nya arbetstillfällena skapas. Då kan vi stoppa den avveckling av skogslänen som pågår och i stället starta den utveckling som så väl behövs. Det samhällsekonomiska synsättet skulle förena kraven på hög sysselsättning, god miljö och hög virkesproduktion. Det skulle med andra ord

mildra och lösa upp de målkonflikter som i dag finns.

Herr talman! Tre års borgerligt styre har satt sina spår i arbetarnas plånböcker. Efter sitt aktiva deltagande i valrörelsen ser Svenska arbetsgivarförbundet tiden an med tillförsikt. Där är man väl medveten om att man har sina vapenbröder och -syster i kanslihuset. Man nöjer sig i år inte med sitt vanliga utgångsbud om lönestopp, utan spridda rop hörs dessutom om direkta lönesänkningar. Man är också på offensiven mot de arbetare som kämpat sig till månadslön – genom att man kräver en återgång till halv- eller helackord. Arbetarnas reallöner skall alltså ytterligare pressas ner, stress och arbetsintensitet skall öka.

Denna offensiv måste mötas med den styrka och enighet som arbetarrörelsen självklart är mäktig. Klassarbete måste avvisas. Hela arbetarrörelsen måste mobiliseras till försvar för sina intressen. Som en del av denna rörelse kommer vänsterpartiet kommunisterna att med alla sina krafter bidra i den kampen.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! I Dagens Industri redovisades den 16 augusti en undersökning om vad som var viktigast för den anställde. Man fick ta ställning till en mängd olika alternativ, t. ex. kortare arbetstid, fler daghem, bättre arbetsplatsdemokrati, bättre arbetsmiljö, bättre sjukvård, bättre löner och tryggare jobb. Undersökningen visade klart att löntagare sätter kravet på trygghet i jobbet främst. Att ha ett jobb, att ha en uppgift i samhälle och arbetsliv, att göra rätt för sig – det tillhör varje människas grundbehov.

Under 1970-talet har arbetslöshet – eller oron för att bli arbetslös – blivit en realitet för svenska folket. Även om omfattningen aldrig kommit i närheten av de stora arbetslöshetstal som vi kan se på olika håll i världen, har principen om den fulla sysselsättningen givit oss andra utgångspunkter. Det är självklart för oss att varje människa vill ha ett jobb och att hon eller han också skall ha den självklara rätten till ett jobb.

Vi går in i 1980-talet om några månader. På själva tröskeln till det nya decenniet ser det ganska ljusst ut. Vi har under den senaste tiden fått exempel på att svensk industri upplever en gynnsam konjunkturutveckling. Exporten ökar. Hemmamarknadens orderläge har förbättrats. Särskilt inom verkstadsindustrin väntas efterfrågan på arbetskraft bli stor. Detta gäller inte bara yrkeskunnig arbetskraft utan också annan. På tjänstemannaområdet är läget mera oroande. Arbetskraftsbehovet är där mindre. Och samtidigt framstår ungdomsarbetslösheten som ett mycket stort problem.

Men hur ser det ut längre fram, under nästa år? Ja, av länsarbetsnämndernas redogörelser framgår det att företagen är osäkra i sina bedömningar om hur industrikonjunkturen kommer att utvecklas. Försöker man titta ännu längre fram i tiden blir självfallet bedömningarna ännu osäkrare. Inför 1980-talet i dess helhet måste vi väga flera svårbedömbara trender mot varandra. Den internationella utvecklingen kommer förmodligen att i hög grad bli en fråga om den oljepolitiska utvecklingen. Den kan således medverka till bl. a. en internationellt sett restriktiv och återhållande politik.

Detta, jämte det faktum att Sverige är ett extremt oljeberoende land, måste stämma till eftertanke. Årets oljenota blir 8–9 miljarder större än 1978 års. Vår exportutveckling har alltså varit positiv sedan den borgerliga trepartiregeringen tog över 1976, och vi kan skönja en gynnsam fortsättning. Problemet är bara att också importen ökar och att den ökar mer än exporten.

Bruttonationalprodukten ökar någorlunda. Man spår en ökning med omkring 3 % per år. Men vad hjälper det när de offentliga utgifterna ökar med 6 % per år? Med därtill ett stort underskott i budgeten förstår vi mer än väl att 1980-talet sannerligen inte blir problemfritt.

Med den här bilden av en synnerligen kärv samhällsekonomisk utveckling står den enskilda löntagaren inför en besvärlig avtalsrörelse. Förhoppningarna om någon stor löneförhöjning kan inte vara stora. Men vad är viktigast: högre lön eller trygghet i jobbet? Ja, löntagarna sätter anställningstryggheten främst. Det viktigaste inför 1980-talet är att arbetslösheten pressas tillbaka.

Men utöver oron över den ekonomiska utvecklingen och hur den kan påverka sysselsättningen finns det också andra utvecklingstendenser som oroar löntagarna. Det kan t. ex. vara frågan om hur en avveckling av kärnkraften påverkar sysselsättningsläget. I LO-tidningen nr 25–26 i år redovisade Karl-Axel Edin en tabell av vilken det framgick att inom gruvindustrin 15 000 anställda kan förlora sina jobb, i massa- och pappersindustrin 50 000, i kemikalieindustrin 20 000 anställda, i cementindustrin 2 000 anställda samt i järn- och stålindustrin 70 000 anställda. Sysselsättningsmässigt utgör dessa tal en relativt liten andel av landets näringsliv. Men observera – dessa branscher ligger i regioner som redan är drabbade. Det är Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Bergslagen inkl. Värmland och Gotland.

Många löntagare känner oro för vad fondsocialism skulle innebära för svenskt näringsliv, som måste konkurrera med företag ute i världen vilkas produktion bygger på fri marknadsekonomi. Vad planekonomi och socialism innebär för löntagarna i Östtyskland, Tjeckoslovakien och länder med liknande samhällssystem får allt fler svenskar information och kunskap om. Det är inte så märkligt att fler löntagare än vad somliga tror oroar sig över socialdemokraternas tal om kollektiva löntagarfonder.

Det finns vidare en oro för vad data- och robotutvecklingen kan få för konsekvenser på 1980-talet. Visst har vi tidigare blivit varnade för datoriseringen, men varningarna har tyckts vara obefogade. Förklaringen är egentligen enkel. Hittills har datoriseringen kostat för mycket. Men nu har vi nästan fått uppleva ett prisras. Det blir lönsamt att utnyttja denna nya teknik. Industriministern pekade tidigare i dag på de möjligheter som här öppnas. Men samtidigt kommer datoriseringen att innebära stora sysselsättningsproblem på arbetsmarknaden. Man förstår att löntagarna inom detaljhandeln eller inom branscher där datorn och roboten kan ta över många av de mänskliga jobben känner sig oroad.

Herr talman! Låt mig också få peka på den oro som en annan kategori löntagare känner för sina jobb. Jag tänker på de löntagare som är anställda på statliga verk och myndigheter i Storstockholmsområdet. Jag vill peka på detta

därför att om vi sätter i gång en ny utflyttningskarusell under 1980-talet liknande den under 1970-talet, måste vi skaffa oss ett avsevärt tillförlitligare och bättre beslutsunderlag än vad vi hade 1971, då det första beslutet om utflyttning fattades. Då gällde det 6 000 statsjänstemän som med familjer skulle flyttas från Stockholm. Beslutsunderlaget var inte bättre 1973, då en oenig riksdag beslöt att flytta ut ytterligare nära 4 000 statsjänstemän. Vi moderater röstade nej till det förslaget.

Men hur mycket allvar ligger det i talet om en nytlokalisering av statliga verk? Ja, centern motionerade om detta i våras. Thorbjörn Fälldin menade i valrörelsen att det skulle vara möjligt att flytta ut ytterligare 10 000 jobb från Stockholm.

Vad står det i regeringsförklaringen? Jo, där sägs: "Ett målmedvetet arbete skall bedrivas för att åstadkomma decentralisering inom den offentliga sektorn." På ett annat ställe sägs det: "En särskild delegation för decentralisering inom den offentliga sektorn inrättas" – något som också statsministern berörde tidigare i dag.

Det finns tydligen allvarliga planer på sina håll att utlokalisera ytterligare statliga verk, myndigheter och statsjänstemän. Jag vill med detta inlägg peka på löntagarnas oro för sysselsättningen under 1980-talet men inte minst på den oro som sprids bland de löntagare i Storstockholmsområdet som har staten som arbetsgivare. Och jag vill kraftigt understryka att sådana funderingar måste ställa krav på ett helt annat beslutsunderlag än vad vi hade 1971 och 1973. Studera erfarenheterna av 1970-talets utlokalisering av statliga verk! Enligt uppgift kommer en arbetsgrupp inom budgetdepartementet med resultatet av sådana studier i höst.

Studera också vad som sker inom ett verk som håller på att utlokaliseras. Jag tänker på försvarets forskningsanstalt. 1976 flyttades 40 anställda till Karlstad. 1978 flyttades 325 till Linköping. Under 1979 har 175 anställda flyttats till Umeå. Nu pågår omlokaliseringen till Botkyrka och Grindsjön. 1985 skall hela omlokaliseringen – uppsplittringen – vara klar.

Vi vet redan i dag att kostnaderna är enorma och att dessutom beräkningarna slagit helt fel. 1972 sade man att det skulle kosta 250 000 kr. i 1979 års prisläge att flytta ut en FOA-anställd. I dag vet vi att det kostar 700 000 kr. i samma prisläge.

Totalt kommer hela kostnaden att bli nära 1 miljard. 1972 beräknades de totala kostnaderna till 325 milj. kr.

Till detta kommer de indirekta kostnaderna. Vad innebär uppsplittringen av verket till olika delar av landet? Vad kostar de sociala problemen? Vad får kompetensförlusterna för följder?

Det måste vara viktigt att ställa utlokaliseringens kostnader för FOA jämte de totala kostnaderna för 1970-talets samtliga utflyttade verk i relation till den ekonomiskt kärva framtid som vi kan skönja under de närmaste åren.

Till detta kommer hänsynen till de mänskliga aspekterna och frågan om hur långt man kan gå när det gäller utarmningen av funktionerna i en administrativ huvudort.

Sammanfattningsvis måste de här reflexionerna kring 1980-talets syssel-

sättningsproblem göra det helt klart för oss att det kommer att ställas stora krav på regering och riksdag.

Under åren 1976–1978 visade den borgerliga trepartiregeringen att den hade den kompetens och initiativkraft som krävdes för att komma till rätta med både de ekonomisk-politiska och de närings- och arbetsmarknadspolitiska problemen. Men det arbetet kunde då bara påbörjas. Nu kan det fortsätta, vilket måste kännas tillfredsställande för landets löntagare.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Miljöfrågorna kom ju tidigt i förgrunden för debatten i årets valrörelse. Det var värdefullt att vi fick tillfälle att fästa uppmärksamheten på behovet av åtgärder för att möta gift- och kemisamhällets risker såväl i arbetsmiljön som i den yttre miljön. Det var värdefullt inte minst därför att en borgerlig regering äntligen tvingades inse att det fanns anledning att ta de socialdemokratiska framstötarna på allvar. Man tillsatte ju några veckor före valet utredningar som vi krävt under flera år men som avvisats av den borgerliga riksdagsmajoriteten senast under vårriksdagen 1979. Jag syftar då bl. a. på den utredning som gäller användningen av bekämpningsmedel och kemikalier i jord- och skogsbruket.

Jag har sagt det förr, men jag tycker att det tål att upprepas, att inget annat område har så snabbt kommit i centrum för så många människors intresse och på så kort tid blivit föremål för så många åtgärder som miljövårdens.

Jag har verifierat detta påstående med att hänvisa till alla de beslut i miljövårdsfrågor som riksdagen fattat under 1960- och 1970-talen på den socialdemokratiska regeringens förslag. En helt ny lagstiftning tillkom. Samhällets organ för miljövården byggdes upp. Samhällsplaneringen inriktades mot en god hushållning med mark och vatten. Målet för miljöpolitiken skulle vara att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö i arbetet, i bostaden och under fritiden. Socialdemokratin slog fast samhällets ansvar för vården av miljön och utnyttjandet av naturresurserna.

En aktiv miljöpolitik som tar sikte på hushållning med naturresurser och allas lika rätt kan inte genomföras, om man låter marknadskrafterna och det privata vinstintresset styra utvecklingen. Samhällets möjligheter att styra måste därför förstärkas, om man skall nå dessa mål. Följdriktigt möttes också vanligtvis de åtgärder i fråga om lagstiftning och samhällsplanering som socialdemokratin föreslog till skydd för människor och miljö av hårt motstånd från högerkrafterna i samhället och av moderata samlingspartiet i riksdagen. För att bara citera ett uttalande av den nuvarande moderatledaren i en debatt vi förde i markfrågor: "Det råder knapphet på marktillgångar i våra storstäders närhet – det är det väl ingen tvekan om. Vem som kommer att förfoga över dem – om det blir den som har mest betalt eller den som har minst betalt – behöver vi inte debattera. Finns det en begränsad tillgång på mark, som står till förfogande för bebyggelse, kommer ju alltid prismekani-

smen in i bilden.”

Detta sagt som ett smakprov på den inställning som socialdemokratin mötte när vi med en förstärkt lagstiftning ville ge samhället bättre möjligheter att tillförsäkra alla människor rätten till en bättre boende- och fritidsmiljö och motverka risken för spekulation med mark:

I ett stort avsnitt i en partimotion till förra årets riksmöte går moderata samlingspartiet till storms mot hela den socialdemokratiska markpolitiken. Socialistiska värderingar har länge präglat markhushållningen i vårt land, säger man i motionen. Man kräver en privatisering av markägandet. Kommunerna har fått för stor makt över marken. Samhället skall dra sig tillbaka och lämna fältet mera fritt för de privata ägarintressena. Med andra ord för intressen som har möjligheter att göra sig gällande när prismekanismen får verka. Den starkares rätt att ta för sig när den svagare av ekonomiska skäl tvingas att avstå.

Moderaterna har manifesterat sin vilja att driva en sådan mark- och planpolitik genom att tilltvinga sig det direkta inflytandet i regeringen över mark- och planfrågor. T. o. m. skribenter i borgerlig press har betraktat denna eftergift från folkpartiets sida som en katastrof.

”Thorbjörn Fälldin fullföljer”, löd rubriken i en centerpartitidning sedan centern på nytt tagit plats på långbänken i kanslihuset. Jag vill tillägga: Thorbjörn Fälldin och centerpartiet fullföljer sina politiska ambitioner genom att krypa allt längre in i högerburen. Det är vad som har skett med utgången av årets val.

Centerpartisterna har ju önskat framstå som särskilda förespråkare för miljö- och regionalpolitik. Ingen torde kunna bestrida att ambitiösa mål på miljöpolitikens område kräver mera av planerad hushållning under samhällets ledning och ansvar. Vill man att arbetstillfällena skall fördelas jämnare mellan olika delar av landet, så kan man inte heller överlåta åt marknads-krafterna och det privata vinstintresset att styra utvecklingen.

Därför är centerpartiets politiska agerande under Thorbjörn Fälldins ledning så obegripligt inkonsekvent. Samtidigt som centerpartiet i början av 1970-talet alltmer profilerade sig för politiska mål som reser långtgående krav på en samhällelig styrning ställde den nuvarande partiledaren sig i spetsen för den förenade borgerligheten i kampen mot socialdemokratin.

I samverkan med moderaterna, som lägger ner all sin energi på att avrusta samhällets inflytande över utvecklingen, vill centern nå politiska mål som kräver mera av samhällelig styrning.

En gång i början på 1950-talet gjorde en tidigare folkpartiledare för mig den öppenhjärtiga bekännelsen att han såg folkpartiets främsta uppgift i svensk politik vara att beröva socialdemokraterna så många röster att det kunde bildas en borgerlig regering. Inför den inkonsekvens i det politiska agerandet som kännetecknat centern under 1970-talet drar jag slutsatsen att detta också varit ett överordnat mål för centern under Thorbjörn Fälldins partiledarskap. Det intrycket förstärks av att Thorbjörn Fälldin hyllas som en segrare, trots att centern förlorat 25 % av sina väljare. Thorbjörn Fälldin fullföljer den politiska insats som han till stor glädje för Gösta Bohman och moderaterna

inledde hösten 1971, när han ställde sig och centerpartiet i spetsen för borgerligheten i kampen mot socialdemokratin.

Med det ännu starkare högerinflytande som vi nu fått i regeringen ökar riskerna för ett nytt stillestånd på miljövärdens område. Jag crinrar om hur våra förslag till åtgärder för att fullfölja den socialdemokratiska miljöpolitiken på varje punkt avvisades av den förra trepartiregeringen.

Vi socialdemokrater kommer att fortsätta att driva våra krav på en aktiv miljöpolitik. Vi upprepar de krav som vi har ställt sedan flera år tillbaka att en särskild gift- och kemikommission skall tillsättas med uppgift

att samordna och initiera det forsknings- och undersökningsarbete som krävs för att möta de risker som användningen av kemikalier på olika områden i samhället leder till,

att framlägga förslag om utbyggnad av laboratorier,

att föreslå utformning och inriktning av erforderlig utbildning,

att se över och anpassa gällande lagstiftning, bl. a. för att genomföra förhandskontroll av kemiska ämnen,

att föreslå de ändringar av nuvarande administration som kan erfordras för en mer ändamålsenlig lösning av uppgifterna. De ständigt återkommande upptäckterna av nya hälsorisker i arbetsmiljön ger oss anledning till en kraftsamling av insatserna på detta område. Men även när det gäller den yttre miljön måste vi göra vad som är möjligt för att nedbringa användningen av gifter och kemikalier.

Vi kommer att vidhålla vårt krav att kommunerna i avvaktan på resultatet av den utredning som tillsatts om bekämpningsmedel och kemikalier i jord- och skogsbruket redan nu skall ha rätt att säga nej till skogsbesprutningar.

Vi kommer att fortsätta att driva alla övriga krav på en aktiv miljöpolitik som vi rest i våra partimotioner.

En annan fråga som oroar oss socialdemokrater är att riksdagen ännu inte fått möjligheter att ta ställning till ett handlingsprogram för skogsnäringen trots det bekymmersamma läge för bl. a. råvaruförsörjningen som vi befinner oss i och kommer att befinna oss i framöver. Vi löper trots goda avsättningsmöjligheter risk för sysselsättningssvårigheter i åtskilliga skogsindustrier.

De borgerliga regeringarnas ovilja att engagera samhället i effektiva åtgärder för att möta svårigheterna med råvaruförsörjningen skapar otrygghet bland de anställda, försvagar skogsindustrin och förorsakar oss betydande samhällsekonomiska förluster. Hur vi hushållar med skogen och skogsråvaran får inte bara vara en angelägenhet för ägarintressen inom skogsbruk och skogsindustri. Det är en angelägenhet för alla som är anställda i skogsnäringen. Det är en angelägenhet för hela folket. Det är med detta för ögonen socialdemokratin kommer att fortsätta att kräva ett handlingsprogram för skogsnäringen, där samhället tar ledningen och ansvaret för utvecklingen i samverkan med företag och fackliga organisationer.

Till sist, herr talman, vill jag säga att som representant för ett län som haft och har stora strukturproblem framför sig inom sin industri ser jag med oro på risken för att vi får en fortsättning av den låtgåpolitik från regeringens sida

som karaktäriserat den gångna treårsperioden.

I den näringslivsutredning som vi genomförde inom länet konstaterades samfällt över partigränserna att inte heller vårt läns problem kunde överlåtas åt marknadskrafterna. Vi slog fast det angelägna i ökade insatser från samhällets sida för att styra utvecklingen mot ett bättre utnyttjande av den industriella kapacitet som finns uppbyggd inom länet än som blir fallet om förändringarna inom industrin skall genomföras uteslutande med kapitalägarnas intressen för ögonen.

Vi behöver, inte minst för vårt läns vidkommande, en aktiv industri- och näringspolitik i samverkan mellan stat, kommun, företagsledning och fackliga organisationer. Vi socialdemokrater kommer lika litet nu som under det gångna året att acceptera en industriminister som är så övertygad om att marknadskrafterna löser alla problem att han gör en dygd av att inte lägga sig i våra bekymmer. Vi kommer att bevaka hur regeringen följer upp den politik riksdagen uttalade sig för i våras när det gäller den industriella utvecklingen i vårt län.

Vi fann inom näringslivsutredningen i länet att en av förutsättningarna för en gynnsammare utveckling inom befintlig industri är en väl utvecklad kommunal service. Detta sagt mot bakgrund av regeringens ambition att tvinga kommunerna till ökad återhållsamhet i sin verksamhet, en ambition som sålunda kan leda till ökad arbetslöshet, både direkt och indirekt.

Den industriella kapacitet som finns utbyggd i Sörmland och andra industrilän måste utnyttjas effektivt. Skall vi klara oss i en hårdnande internationell konkurrens, få resurser att utveckla de i industriellt avseende sämre lottade delarna av landet, har vi inte råd med att nedrusta den produktionskapacitet vi redan har byggt upp. Vi kräver därför en aktiv industripolitik med ökad satsning på forskning, stöd till produktutveckling och åtgärder för en effektivare marknadsföring genom bl. a. ökade resurser till utvecklingsfonderna. De resurser som f. n. står till förfogande för utvecklingsfonden i Sörmlands län är helt otillräckliga. Vi kräver också att regeringen tar till vara löntagarnas insikter i näringslivsfrågorna genom att den visar större intresse för deras synpunkter och förslag än som var fallet under den gångna treårsperioden.

TORSTEN BENGTSO (c):

Herr talman! 1970-talet var ett unikt årtionde i svensk politik. Det började med att vi förändrade vår författning. Efter att i litet över 100 år ha arbetat i tvåkammerssystem gick vi över till ett enkammersystem, där väljarnas vilja gav snabbare utslag än som var fallet när vi hade två kamrar.

Det fortsatte med att den socialistiska majoriteten förlorades 1973. Vi fick en jämviktsriksdag, något som är alldeles särskilt unikt, där lotten i några fall fällde utslaget i de beslut som fattades.

1976 förlorade de socialistiska partierna majoriteten definitivt, och vi fick en icke socialistisk majoritet i riksdagen. Efter valet 1979 fick socialisterna inte heller lov att regera i vårt land.

Centern led ett mycket svårt nederlag i valet den 16 september – det är vi

medvetna om och det skall erkännas. Men man kan nog också säga att socialdemokraterna led ett mycket svårt nederlag. De två mandat de vann gör så litet att man kan beteckna det som en pyrrusseger. Man kan förstå om socialdemokraterna säger: En sådan valseger till, och vi är förlorade!

Under tre år odlades myten att det borgerliga regeringsinnehavet snart skulle vara slut och att socialisterna därefter skulle regera igen. Men så blev det som bekant inte. Nu är det inte lika lätt att säga att man är tillbaka i regeringsställning efter sex år av borgerligt styre. Det finns ingen trovissitet om att det skall hända.

Valresultatet i övrigt gav inga klara besked. Det blev inget underkännande av trepartiregeringen och folkpartiregeringen. Det blev inte heller ett klart godkännande. Men socialdemokraternas starkt överdrivna kritik av regeringen, där man kasserade nästan allt vad den gjorde, accepterades inte av svenska folket. Jag tycker det var sunt av folket att inte ta emot denna överdrivna kritik. Valet gav ju till resultat att socialisterna kom i minoritet.

Centern försöker se samhället som en helhet. Förr i tiden hörde man människor säga att de ville ha bra betalt och kort arbetstid. Numera tror jag att människor också säger att de vill ha en miljö som de kan trivas i. Man vill ha rent vatten, ren luft och en giftfri miljö. Det har varit ledmotivet i centerns samhällssyn. När vi säger nej till den för människan så farliga kärnkraften, så är det ett led i denna centerns politik.

Så långt tillbaka i tiden som 1951 väckte vi en motion om vattenföroreningar. Den bifölls av riksdagen. Men vi hade en trög regering som dröjde länge med att tillsätta den utredning som behövdes. Till slut kom den dock till stånd och började arbeta.

År 1962 förde vi fram den stora miljömotionen. Naturligtvis lade sig socialdemokraterna omedelbart på bromsen och avslög motionen. Vi fortsatte vårt miljöarbete, lade fram delmotioner på olika områden men mötte motstånd.

Efter ca 15 år vaknade socialdemokraterna till och började också de tala om miljön. Till vår glädje har vi i dag fått höra att Svante Lundkvist är en mycket ivrig miljökampe. Men påståendet att socialdemokraterna har varit föregångare när det gäller att åstadkomma en god miljö kan de inte gärna få svenska folket att tro på. Det är emellertid tacknämligt att man nu har vaknat till och insett att miljöproblemen är något som vi måste ta itu med. Vi anser det vara en stor framgång att tio år efter centerns stora miljömotion 1962 kunna hålla en världskonferens i Stockholm kring miljöfrågorna.

Förutsättningarna för vårt land i fortsättningen tror jag ändå är ganska goda. Det är några år sedan fransmannen Servan-Schreiber skrev sin bok Den amerikanska utmaningen. Han skrev att han trodde att fyra länder i världen skulle komma att hävda sig. Det var USA, Canada, Japan och Sverige. Han menade inte att Sverige skulle kunna hävda sig på alla områden i världskonkurrensen men väl på vissa.

Jag tror att Servan-Schreiber har rätt, dvs. att vi fortfarande har förutsättningar för att kunna hävda oss. Vi har en utomordentligt skicklig arbetar-

stam, duktiga företagare och ekonomer samt en hel rad andra människor – lärare, forskare m. fl. – som kan hjälpa till att föra Sverige framåt. Men det gäller att skapa sådana förutsättningar att vi verkligen uppnår resultat.

Vad har vi då för resurser? Här diskuteras under ett par dagar reallöner, vad man vill åstadkomma inom socialpolitikens område, på miljöns område och mycket annat. Men det är väl bättre att konstatera att vi har en BNP på ca 400 miljarder kronor att fördela. Vi är ense om att försöka se till att den ökar, men just nu har vi inte större resurser än så. Det gör detsamma hur man diskuterar vad man vill ha. Vi står på precis samma punkt. Vi har våra 400 miljarder kronor. Mer har vi inte att fördela.

Vi kan låna pengar på utlandsmarknaden. Det har vi också gjort – alltför mycket, men det har varit nödvändigt för att uppehålla sysselsättningen. Det går dock inte i längden att fortsätta att låna pengar. Man kan inte bara fortsätta. Det kan inte den private göra och inte heller landet. Det måste bli ett slut vid något tillfälle, och vi måste betala tillbaka. Under tiden är vi tvungna att betala räntor. De utgör nu avsevärda utgifter för vårt land. Det är alltså nödvändigt med en förändring på detta område.

Att vi sedan har haft ett mycket stort budgetunderskott och får ett sådant ställer till stora besvärligheter. Om vi för ut 50 miljarder kronor till svenska folket, skapar detta på något sätt resurser för köp av en rad varor som i många fall är utländska. Det påverkar handelsbalansen, och så befinner vi oss åter i svårigheter.

Från riksbankens och regeringens sida har drivits en målmedveten politik i syfte att styra över kapitalresurserna till produktionen. Det är utan vidare klart att vi inte har haft någon lust att ge några större summor till konsumtionskrediter. Det är helt enkelt nödvändigt att hålla tillbaka konsumtionskrediter och i stället satsa på företagen, som är grunden för att vi skall kunna bygga upp vårt välstånd under 1980-talet.

Vi fick en förbättring av handelsbalansen, vilket var glädjande. Tyvärr har utvecklingen nu vänt igen, och utsikterna är dystra både för handelsbalansen och för bytesbalansen. För att rätta till detta måste vi ha en effektiv produktion, som måste kunna hävda sig gentemot andra länder – även på hemmamarknaden. Vi tillåter ju en tämligen fri handel. Då räcker det inte med att producera bara för Sverige, eftersom det förekommer en konkurrens även här från andra länder.

Grundförutsättningen är alltså en effektiv produktion. Vi känner till att det ganska odugliga socialistiska samhället inte fungerar. De s. k. socialistiska länderna, som vi kallar kommunistiska, kan inte hävda sig i världskonkurrensen. Studerar man deras produktionssiffror, i den mån man kan få tag på sådana, finner man i regel en mycket låg produktion och stor ineffektivitet. Man delar på arbetena och får inte någon effektiv produktion. Det systemet kan vi lika gärna avskryva. Vi kommer aldrig att nå någon bättre ställning i Sverige, om vi styr över mot ett socialistiskt samhälle. Det betyder dock inte att det inte behöver vara en rättvis fördelning hos oss, för det är en annan sak. Fördelningspolitiken är någonting annat. Men effektiviteten gynnas inte av socialistiska åtgärder.

Den produktion som vi nu har inriktat oss på innebär naturligtvis att de svenska företagen skall kunna hävda sig. Om man ser på vad som har skett, är det förvånande att socialdemokraterna både under valrörelsen och senare med så lätt hand har kunnat gå förbi vad som har förekommit tidigare. Sysselsättningen är ett av de viktigaste problem vi har att ägna oss åt. Den största arbetslösheten under 1970-talet inträffade 1972, då arbetslösheten var 2,7 %. Vi har inte någon gång senare haft en så hög arbetslöshet under en årsperiod. Det var under en socialdemokratisk regering. 1971 och 1973 var arbetslösheten 2,5 %, också det ett mycket högt tal.

Jag kan fortsätta med att räkna upp vad man nu klandrar, t. ex. bostadsproduktionen. Den började minska 1973 och fortsatte att minska. Industriproduktionen började minska 1974 under en socialdemokratisk regering och fortsatte att minska. Nu har den dock glädjande nog börjat öka igen. På område efter område kan man se att den lågkonjunktur och de besvärligheter som har rått började under den socialdemokratiska regimen. Nu har socialdemokraterna i valrörelsen och här i dag försökt framställa det så, att 1976 var ett avgörande år, för då blev allting sämre i Sverige. Det är ju en fullständigt felaktig bild av det hela.

Centrens 400 000 jobb – har vi lovat dem någon gång? Det skulle vara intressant att veta var Olof Palme och andra har tagit det citatet ifrån.

Det fanns en sysselsättningsutredning som sade att det behövdes 380 000 jobb till förra delen av 1980-talet, och centern sade: Målsättningen måste bli att vi får 400 000 jobb. Lätt och resolut omvandlade socialdemokraterna det till att vi hade *lovat* 400 000 jobb. Jag begär om igen av socialdemokraterna: Var så goda och ta fram citatet där vi sagt att vi har lovat 400 000 jobb!

Socialdemokraterna har ju inte någon målsättning. Man får aldrig veta vad de vill i fråga om sysselsättningen, men vi har i alla fall en målsättning: Vi bör fortfarande sträva efter att få fram 400 000 jobb till förra hälften av 1980-talet. Att det har blivit 80 000 nya jobb är en god sak under en tid då vi haft en lågkonjunktur, och man skall nog inte vara för säker – det kan hända om något år att vi konstaterar att vi nådde upp till den målsättning som vi satte upp i slutet av 1970-talet.

Herr talman! Det kan inte vara något fel att man sätter upp ett mål. Det är betydligt bättre än att veta hit och dit som socialdemokraterna och inte kunna ge något svar på vad man egentligen vill i fråga om sysselsättningen. Dessutom har socialdemokraterna en så pass vinglig ekonomisk politik att det inte är möjligt att veta någonting bestämt i det fallet heller.

När man klandrar utlandsupplåningen – något som jag också gjorde – bör man konstatera att den började under den socialdemokratiska regeringen. Sverige hade lånat mellan 20 och 25 miljarder när trepartiregeringen tog över. Utlandsupplåningen var inte alls något som startade samtidigt med att svenska folket i val hade underkänt den socialdemokratiska regimen.

Herr talman! Jag har sagt tidigare att jag dock är optimistisk om de svenska förutsättningarna att hävda sig i framtiden. Vi kommer att mötas av en mycket hård konkurrens, och det måste nog ibland vidtas åtgärder, t. ex. devalveringar om prisläget har blivit för högt. Det är klart dokumenterat att

de devalveringar vi gjorde och inte minst att Sverige gick ur den s. k. valutaormen, där vi var nödgade att hänga med i den oerhört starka D-markens växlingar, var åtgärder som var oundgängligen nödvändiga. Det var grundläggande för att vi har fått det bättre nu.

Det tas ingen särskild hänsyn till Sverige. På en hård utlandsmarknad gäller det bara att visa upp att man kan sälja till rimliga priser och att sälja kvalitetsprodukter, i annat fall finner vi inga köpare för våra varor. De här realiteterna kommer vi aldrig ifrån, hur mycket vi än håller på och diskuterar och önskar i svensk inrikespolitik. Vi måste ta hänsyn till att det avgörande för om vi skall få det bättre i Sverige är att vi har en produktion som är effektiv – kvalitativt, kvantitativt och prismässigt. Det är förutsättningen för att vårt land skall kunna hävda sig i framtiden.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Torsten Bengtson tröstade sig och centerpartiet med att säga att valutagången för socialdemokraternas vidkommande skulle kunna liknas vid en pyrrusseger och att vi skulle utropa: En sådan valseger till och vi är förlorade!

Jag bara konstaterar att tar vi två mandat till i nästa val också, så kan vi vända på de politiska maktförhållandena i landet. Vi skall gärna ta en sådan valseger nästa gång. Det kanske blir svårare för centerpartiet, om valutagången får ungefär samma karaktär som den hade i år, det vill säga att partiet förlorar ytterligare 25 % av väljarkåren.

Nåväl, Torsten Bengtson försökte på nytt, som så många centerpartister före honom, att säga att miljöpolitiken är någonting som centern har hittat på. Och så kom han med motionen från 1962.

Jag vet inte om Torsten Bengtson var närvarande när ledamoten av denna kammare Nils Hjorth läste upp hela denna motion – det fanns inte ett ord om miljön i den motionen! Också Torsten Bengtson vet att så är förhållandet.

Så försöker Torsten Bengtson göra gällande att efter 15 år av motstånd från socialdemokratins sida har vi nu upptäckt miljöfrågorna. Det är nog ändå på det sättet att praktiskt taget allt av lagstiftning och hela den apparat som har byggts i samhället för att komma till rätta med miljöproblemen kom till under den socialdemokratiska regeringstiden. Det har inte fyllts på så mycket sedan dess. När vi sedan varje år har lagt fram våra partimotioner i opposition har vi på varje punkt fått avslag av den borgerliga riksdagsmajoriteten när det gällt våra krav på att man skulle fullfölja den aktiva miljöpolitik som socialdemokratin hade bedrivit.

Jag vågar påstå, Torsten Bengtson, att socialdemokratin redan från partiets tillkomst har fått ta hand om miljöfrågor. Vilka var det som tog itu med den situation som rådde i dåtidens industribaracker och på dåtidens industriarbetsplatser? Vilka var det som tog itu med situationen i stadarlängorna på landsbygden? Inte var det centerpartiets föregångare bondeförbundet som framträdde som pionjär för en aktiv miljövard. Det var socialdemokratin och fackföreningsrörelsen som fick se till, att människorna på den tiden fick börja leva i något drägligare miljö.

TORSTEN BENGTSON (c) replik:

Herr talman! Det är klart att när centern tog initiativet till miljöpolitiken begrep man mer och mer att här måste man göra någonting. Även om det var en socialdemokratisk regering som satt fram till 1976 kunde man väl inte vara helt överksam utan måste ta något intryck, och så vidtog man en del åtgärder.

Vad 1962 års motion beträffar var jag närvarande inte bara när Nils Hjorth talade om den utan också när klämmarna skrevs och när hela motionen utformades. Det är fel att det inte står om miljön i den motionen; den finns nämnd både i motionen och i reservationen. Jag skall gärna vid annat tillfälle läsa upp motionen – jag vet att miljön finns med, eftersom jag genast efter Nils Hjorths anförande tog fram motionen och såg det. Dessutom talas det mycket om stressen och om arbetsmiljön.

Socialdemokraternas initiativ på en del områden är bra, men inte har de mött något motstånd från det parti jag representerar. Redan 1933 fanns det en motion om lantarbetarnas ekonomiska och sociala situation. Så tidigt i varje fall tog man upp hela problemet. Vi har varit medvetna om det hela tiden och arbetat intensivt. Kan Svante Lundkvist säga att det parti jag företräder på något sätt har motarbetat en bättre arbetsmiljö? Tvärtom har vi varit initiativtagare till en bättre situation både för lantarbetarna och för de övriga. Lantarbetstidslagen var en sak som stöddes av centern. Vilka åtgärder som än har vidtagits har centerpartiet inte varit motståndare till detta, och det kan Svante Lundkvist inte heller påstå. Men jag har inte klandrat socialdemokraterna för att de på det området skulle ha varit försumliga, för de har hjälpt till, de också.

När det gäller de 44 åren i regeringsställning kan ni ju tänka på att sedan 1936 har centern varit med i regeringar av olika slag under 17 år. Ni har alltså inte regerat så värst mycket ensamma, och de gånger ni inte hade hjälp gick det ganska dåligt i svensk politik.

SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! De tre minuter jag har till mitt förfogande för replik ger mig inte möjlighet att läsa upp alla de yrkanden som finns uppräddade i den här centermotionen. Men inte i något av dessa yrkanden är ordet miljö nämnt – det är bara på det sättet, och det måste Torsten Bengtson, som varit med och utarbetat den här motionen, känna väl till.

Sedan försöker Torsten Bengtson på nytt att nedvärdera de insatser som gjordes av socialdemokrater när det gällde att försöka driva fram ett aktivare intresse för miljöfrågorna. Torsten Bengtson som suttit här i kammaren och haft bättre möjligheter än de flesta att avlyssna debatterna kan inte ha sovit bort så många timmar i det här riksdagshuset eller i kammaren i det gamla riksdagshuset att han inte lagt märke till vad som hände under 1960-talet, när man började bygga upp naturvårdsnämnden, naturvårdsverket osv. Han kan inte ha undgått att lägga märke till alla lagar som sedan kom till.

Jag vill bara påminna Torsten Bengtson om hur det förhöll sig när vi drog i gång debatten i samband med förberedelserna för den fysiska riksplaner-

ingen. Jag råkade ha ansvaret för dessa förberedelser, ett arbete som – det vågar jag påstå – blev av avgörande betydelse för hur vi ur miljösynpunkt skall hushålla med mark och vatten. Då mötte man motstånd, inte minst från vissa centerpartister, som sade att detta var ett arbete som vi inte skulle ge oss på. Kom alltså inte och påstå att det är centern som har drivit miljöfrågorna mest aktivt! – Men centern har pratat väldigt mycket om miljöpolitik.

Men svara mig nu på en annan fråga, Torsten Bengtson:

Nu har ni ordnat det så för er att ni skall regera tillsammans med moderata samlingspartiet. Jag har redovisat i mitt tidigare anförande vilka anspråk och krav som moderata samlingspartiet reser när det gäller markfrågorna, hur de vill privatisera markägandet. Tror Torsten Bengtson att det är möjligt att föra en aktiv miljöpolitik tillsammans med ett parti som driver tesen att samhället skall ha så litet som möjligt att säga till om? Den politik som moderata samlingspartiet här förespråkar kommer socialdemokratin att bekämpa. Vi har aldrig tvekat att ta samhällets instrument och kraft i anspråk när det har gällt att skydda de många människornas intressen. Och att det skall handla om alla människors rätt till en god miljö är för oss väsentligt.

TORSTEN BENGTON (c) replik:

Herr talmän! Allt prutades inte, men hälften prutades genast. Svante Lundkvist sade i sitt första anförande att det inte stod ett enda ord om miljö i motionen. Nu retirerade han och sade att det inte stod ett ord om miljö i klämmarna i motionen. Det var mycket som han backade ur på en gång! Det sextiotial klämmor som fanns i motionen rörde sig allesamman om miljö – så minns jag att motionen var utformad.

Det går inte, Svante Lundkvist, att efter det sena uppvaknandet påstå att socialdemokraterna varit särskilt aktiva på det här området. Men visst är det bra att en syndare omvänder och bättrar sig, så jag är naturligtvis tacksam för att socialdemokraterna har slutit upp på den centerpartistiska linjen i fråga om miljön.

Jag har ju varit med några år här i riksdagen, och talet om högerburar och annat som Svante Lundkvist förde fram är sig precis likt. Man grälar på moderaterna, och sedan säger man till de andra: Ni är likadana, ni håller ihop med dem. Men, Svante Lundkvist, under de 17 år sedan 1936 som vi varit med i regeringsställning har vi varit mera tillsammans med socialdemokraterna än vi har varit med de andra partierna. Det verkar som om ni ville glömma bort att det förhållit sig så, att det inte alls handlar om någon högerinriktning. Ni var ju själva med på ett samarbete med oss, och ni fick följa med i mycket av vad centern föreslog vid de tillfällen vi diskuterade miljöfrågor, inte minst frågan om vattenvård, som jag nämnde tidigare. Talet om högerbur är alltså gamla klyschor som socialdemokratin har hållit på med under åtminstone de 30 år som jag har varit i riksdagen. Men det där biter inte så värst mycket på svenska folket. Ni fick ett underkännande i valet 1976. Ni fick ett underkännande i valet 1979. Och det kan nog mycket väl tänkas att ni får ett underkännande – ett ännu mycket större – i 1982 års val om ni fortsätter på detta sätt.

Ni vill inte gärna tala om kusinen kommunisterna, men ni är ju i den situationen att ni ständigt får förlita er på vpk. Jag skall inte debattera med dem nu, men det är bara att konstatera att ni klarar er inte själva. I de flesta fall har ni fått lov att lita på att vpk skulle stödja er, annars har ni inte kunnat regera. Har ni för den skull tagit väldigt starkt intryck av dem, eftersom ni vill påstå att vi tar intryck av moderaterna?

Talmannen anmälde att Svante Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Den svenska parlamentarismen har haft sina ljusa perioder och sina mörka. Parlamentarismen skrevs in i vår författning först vid 1968–1969 års partiella författningsreform. Men i praktiken har den som doktrin varit accepterad sedan liberalen Nils Edén och socialdemokraten Hjalmar Branting 1917 bildade den koalitionsregering som slutligen lyckades bryta högerens motstånd och genomföra den fullständiga demokratiseringen av rösträtten.

Parlamentarismens princip är enkel. Regeringen skall utses på grundval av riksdagens förtroende. Regeringen skall alltså utgå ur riksdagsmajoriteten. Så har det också i allmänhet varit i Storbritannien, varifrån den s. k. klassiska parlamentarismen härstammar. I det engelska parlamentet, dominerat som det är av två stora partier, regerar växelvis det ena partiet med det andra i opposition och vice versa. Väljarna har klara alternativ och vet att deras valhandling får direkta konsekvenser som är möjliga att förutse beträffande den kommande politiken.

I vårt land med sitt mångpartisystem är det inte lika enkelt. Redan Karl Staaff – legendarisk ledare för den borgerliga vänstern under kampen för demokratiseringen och den då kanske främste förespråkaren för parlamentarismens införande i Sverige – förutsåg att det kunde bli problem att bilda handlingskraftiga regeringar på grund av splittringen av väljarkåren på flera partier. Han framhöll i sin bok *Det demokratiska statsskicket* att idealsituationen var en regering grundad på ett parti med majoritet i riksdagen. I annat fall krävdes att partier med närstående program kunde bilda handlingsdugliga koalitioner kring de frågor som förenade dem. Staaff såg svårigheterna, men för honom var den engelska parlamentarismen överlägsen och något att sträva mot även i Sverige.

Herr talman! 1920-talet blev en besvikelse för parlamentarismens anhängare både i Sverige och i ett stort antal länder på kontinenten. Tage Erlander har i många sammanhang pekat på den förtvivlan som drabbade människorna på den tiden. Man hade äntligen vunnit demokratin. Det fanns orättvisor och brister i samhället, arbetslöshet och otrygghet. Men partierna kunde inte samlas till att göra något åt det.

Splittringen på många partier lamslog politiken. Svaga minoritetsregeringar växlade med opolitiska ämbetsmannaregeringar ända till Per Albin Hanssons

ministär 1932 och 1933 års s. k. krisuppgörelse mellan arbetarrörelsen och bönderna.

I land efter land ute i Europa gick demokratin en bråd död till mötes under dessa förhållanden. Människorna förlorade tilltron till demokratin som det bästa beslutssystemet. Av detta följde fascism och nazism, frihetens förkvävande och slutligen det andra världskriget.

I vårt land innebar den s. k. kohandeln på 1930-talet däremot att parlamentarismen gick in i ett nytt skede, präglad av en stabil regeringsmakt. Socialdemokraterna kunde antingen ensamma eller tillsammans med bondeförbundet ge landet en handlingskraftig regering i ca 40 år, samlingsregeringen 1939–1945 oräknad. För anhängarna av en klassisk parlamentarism kunde man kanske säga att det var en brist på regeringsskiften, men samtidigt var villkoret att regeringen skulle stödja sig på ett folkflertal manifesterat i en riksdagsmajoritet mer än väl uppfyllt.

Herr talman! Under slutet av den här långa perioden skedde en anpassning i svensk politik till parlamentarismen på så sätt att det blev allt tydligare att kampen om regeringsmakten kom att stå mellan två block. Vi fick inte ett tvåpartisystem av engelsk modell men väl två block av partier som skapade en liknande situation. Genom valutgången 1976 fick denna utveckling som konsekvens att regeringsmakten gick över till de borgerliga partierna tillsammans. Och därmed började, herr talman, svårigheterna. Det fanns visserligen ett kitt, som fogade ihop koalitionen, och det bestod av frontställningen gentemot socialdemokratin. Men sammanhållningen kring en negation visade sig inte vara nog.

Oenighet i sak och inbördes konkurrens mellan ett konservativt och ett liberalt parti samt ett centerparti, som dels framträtt som ett ganska ohämmat löftesparti, dels aktualiserat frågor, t. ex. om miljö och decentralisering, vid sidan om vad statsvetarna kallar den traditionella konfliktdimensionen höger-vänster, gjorde regeringssamarbetet bräckligt och seglatsen äventyrlig och vinglig. Efter två års ständiga kriser inte bara i kärnkraftsfrågan utan även om andra politiska ämnen sprack regeringen. Nyval gick inte att få till stånd. Därtill var tiden fram till nästa val alltför kort. Något regeringssamarbete över den s. k. blockgränsen var inte att tänka på. Landet stod därför inför en minoritetsparlamentarism av sådant extremt slag att vi inte upplevt den ens på 1920-talet. Ville Ola Ullsten genom sin regeringsbildning bryta sig ur trepartilaget blev han, som Olof Palme påpekade vid debattens öppning i morse, snabbt infångad igen. Detta till besvikelse för oss, som hjälpt till med avstampen till vad som kunde ha blivit inledningen till något nytt i svensk politik.

Vi har nu fått en ny trepartiregering med endast ett mandats övertikt i kammaren. Splittrade skall de borgerliga partierna regera med denna minimimajoritet under ledning av en statsminister från ett centerparti, som var valets stora förlorare och som tappade nästan en fjärdedel av sin väljarkår. Så nonchalerades i vår demokrati den pendelsväng som väljarna i valet satte i gång. Proteströstningen mot Fälldin fick inget genomslag vid regeringsbildningen. Man behöver inte ha någon profetisk ådra för att kunna förutspå att

detta blir inledningen till en ny svag regeringsperiod med bristande handlingskraft, i en tid då behovet av en kraftfull och planmässig samt konsekvent ekonomisk politik för hela valperioden gör sig påmint med väldig styrka i de svenska medborgarnas levnadsvillkor.

Det finns, som Tage Erlander brukar påpeka, ingenting som så gynnar det s. k. politikerföraktet som att väljarna upplever politiken som orkeslös. Då människorna ser sina reallöner sjunka och upplever att orättvisorna ökar och ekonomin raseras utan att politikerna kan samla sig kring kraftfulla motåtgärder, då tappar de förtroendet för oss folkvalda ombud. Och då hotas demokratin av kris. Valdeltagandet sjönk i år för första gången på många år. Fler röster än vanligt tillföll partierna utanför riksdagen. Det är en varning från trötta och besvikna väljare, som vi har anledning att ta på allvar.

Vad vi nu upplever, herr talman, är att en inbyggd motsättning i vårt parlamentariska system slår ut i full blom. På 1920-talet förhindrade partisplittringen bildandet av handlingskraftiga regeringar. Därefter skymdes denna svårighet dels av socialdemokratins styrka och dess beredskap till samverkan i regering och riksdag, dels av tvåkammerssystemet, som vid några tillfällen bidrog till att skapa ett stabilt regeringsunderlag, trots att socialdemokratin saknade andrakammarmajoritet. Men i och med enkammarriksdagen och det nya millimeterrättvisa valsystemet leder styrkeförhållandena mellan partierna antingen till en socialdemokratisk regering med knappt riksdagsstöd eller till splittrade borgerliga koalitionsregeringar. Mycket pekar på att 1973 och 1979 års valresultat med jämviktsriksdagar och parlamentariska dödlägen hotar att bli 1980-talets trista melodi för vårt folkstyre. Majoriteten kommer i bästa fall att bestå av några få mandats övervikt åt det ena eller det andra hållet.

Det här är ju inget unikt för vårt land. Danmark hade val i går. Redan före valet visste alla att det inte skulle skapa någon majoritetsregering. I Finland blir regeringskriserna långa, likaså i Italien och Belgien för att ta några exempel. I alla dessa länder förvärras svårigheterna, därför att den parlamentariska principen förenas med idén om det proportionella valsystemet. Ett proportionellt valsystem fungerar väl i Schweiz med dess ständiga samlingsregering men skapar, på grund av att det stimulerar till partisplittring, svårigheter då det förenas med kravet på att regeringen skall utgå ur en riksdagsmajoritet.

I vårt land förvärras parlamentarismens kris genom den hårda låsningen till blockpolitiken. Den enda möjligheten i dag att bilda en handlingskraftig och progressiv regering efter 1979 års val hade varit en samverkan mellan socialdemokratin och den borgerliga vänstern. Men den svenska borgerliga vänstern, om det finns något kvar av den, är till följd av blockpolitiken fjättrad till moderaterna. Samverkan över blockgränserna framstår därför efter den nyss genomlevda valrörelsen som en – jag tvingas säga det – tyvärr avlägsen möjlighet.

Det finns, herr talman, anledning att i dag beklaga att exempelvis ledande politiker som Gustav Möller, Rickard Lindström och Rickard Sandler på vår sida och Jarl Hjalmarson och Gunnar Hedlund på andra sidan talade för döva

öron då de visade sympatier för återgång till någon form av majoritetsval i vårt land. Själv har jag sökt verka i samma anda under min riksdagstid. I mitt första tal i andra kammaren den 26 februari 1969 förutsåg jag att en skärpt uppdelning efter engelskt mönster i regering och opposition var ett troligare framtidsperspektiv än en aktualisering av de författningspolitiska idéer som många ledande borgerliga politiker då och tidigare svärmat för, nämligen samlingsregeringstanken. Låt mig med facit i hand fastslå, att den allmänpolitiska utvecklingen under de senaste tio åren ytterligare har bekräftat hur rätt Sandler och Möller hade då de i omsorgen om klara alternativ och handlingskraftiga regeringar ville se majoritetsval i enmansvalkretsar som bot mot den för folkstyrets livskraft hotande proportionella sjukan.

Jörgen Westerståhl – huvudsekreterare i och ledamot av författningsutredningen – konstaterade i en tidningsartikel för några år sedan att ett proportionellt valsystem i praktiken bara kan ändras i riktning mot större rättvisa. Varje ändring i annan riktning beskrivs som ett politiskt övergrepp.

Det måste upplevas som otillfredsställande i dag för stora grupper av väljare att man inte kan få ett klart utslag.

Herr talman! Den nya regeringen har talat om i sin regeringsförklaring att det skall bli en översyn av vissa författningsfrågor. Ett mål för en sådan översyn måste vara att återskapa förutsättningarna för handlingskraft och konsekvens i politiken.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Även med risk för att dra upp Svante Lundkvist i replik vill jag bara i all stillsamhet påpeka följande: När miljöfrågorna diskuteras får man inte glömma bort att bebyggelsekoncentrationen, utarmningen av glesbygden, förslumningen i storstäderna, den väldiga ansvällningen av giftanvändningen, stordriften, satsningen på kärnkraft – allt detta – skedde under socialdemokratisk regim. Nu får vi i stor utsträckning reparera skadorna av de tidigare misstagen. Och det är bra att vi kan nå enighet om att vi skall reparera skadorna och att vi så långt som möjligt skall försöka undvika att göra samma misstag på nytt, men vad vi kan konstatera är att notan som vi har att betala är dryg!

Jag kommer i slutet av mitt anförande tillbaka till Olle Svenssons inlägg, men först vill jag göra några andra kommentarer.

Debatten har i dag i stor utsträckning handlat om vad som hände och inte hände i valrörelsen. Jag skall koppla på med några reflexioner som har med opinionsbildningen att göra. En sak som inte hände i valrörelsen var en debatt mellan Olof Palme och Thorbjörn Fälldin. Olof Palme reste land och rike runt på en säkert mycket ansträngande valturné för att bygga upp sina egna, men möta centerledaren i TV-kamerornas sken, som brukligt varit i tidigare valkampanjer, ville eller vågade han inte. Han hittade på allehanda undanflykter och när TV2 i valrörelsens slutskede så när hade fångat in honom för en debatt skyndade sig folkpartister till hans undsättning genom att protestera. Det var en märklig brandkårsutryckning från det parti som brukar

framställa sig som den fria debattens försvarare framför alla andra. Och det var desto märkligare eftersom man inte inlade någon protest mot en TV-sänd debatt mellan Gösta Bohman och Gunnar Sträng.

Jag har tagit fram detta därför att det förtjänar att ihågkommas, men också för att det belyser på vilka villkor den politiska opinionsbildningen sker. Det är i hög grad en fråga om tillträde till media. Härvidlag råder det sannerligen ingen jämlikhet i vårt land. De tre andra stora partierna har var för sig en betydande andel av pressen. De kan alltid inför ett val räkna med en omfattande och positiv publicitet. Det är ingen risk för att deras budskap inte kommer ut eller för att det ständigt misshandlas och misstolkas. Vi inom centern har inte denna förmån. Vår egen andel av pressen är liten och når endast en ringa del av vår potentiella väljarkår.

För den skull får vi ständigt – men alldeles särskilt under valrörelserna – uppleva hur de mest fantastiska påståenden om centern ostörda kan valsa runt i en stor del av pressen. Det är begripligt om de så småningom av många läsare kan komma att uppfattas som sanningar. I årets valrörelse var det särskilt illa. Vissa tidningar ransonerade rapporteringen om centern till ett minimum. I samma tidningar kunde man sedan läsa att det var ovanligt tyst om centern, att vi kom bort i valrörelsen. Således ett särdeles raffinerat skamgrepp.

Radio och TV verkar utan tvivel utjämnande mellan partierna. Dessa medier når en stor del av medborgarna, och i den mån företrädare för partierna får framträda själva ger de väljarna en direkt möjlighet till oförmedlade värderingar och bedömningar. Det är så det bör vara i en demokrati. Vad man kan klaga över när det gäller TV i årets valrörelse är att det anordnades så få debatter. Det var endast två fempartidebatter, och dessa handlade om ungefär detsamma, nämligen ekonomin. Det är inget tvivel om att debatterna i TV har en stor publik och att de också är upplysande på ett helt annat sätt än ensidiga pläderingar från ett parti i taget.

Enligt min mening borde TV återgå till den ordning som gällde vid tidigare val. Det bör således i TV anordnas en serie debatter i olika ämnen, spridda över en längre tidsperiod. Det skulle ge väljarna betydligt bättre möjligheter att få veta vad partierna står för i ett helt spektrum av frågor. Och det skulle också vidga kretsen av medverkande från partiernas sida. Som det nu är blir uppmärksamheten i valrörelserna nästan helt koncentrerad till partiledarna. Ute i regionerna borde TV i högre grad satsa på särskilda debatter med områdets egna kandidater som deltagare. Det är ju dock dessa som de flesta röstande på valdagen har att välja mellan.

Det bör kanske tilläggas att radion härvidlag redan i årets val gjorde en god insats, särskilt vad gäller kommuner och landsting.

Förutsättningarna för en god regional och lokal bevakning i etermedia, liksom i pressen, skulle naturligtvis bli åtskilligt bättre om vi återgick till skilda valtillfällen för kommuner och riksdag. Det bör ske också av andra skäl. Det skulle helt allmänt främja insynen, intresset och ansvarsutkrävandet i kommunerna.

Vi har nu efter valet fått se början till en författningsdebatt. Delvis har den

knutits till det jämna valutslaget. Detta var ju också utgångspunkten för Olle Svenssons anförande. Det faktum att majoriteten för regeringsbildandet kan bli knapp har gjort att man t. o. m. har diskuterat om inte den sida som vinner borde få några extra mandat för att säkerställa en mera bekväm majoritet. Men detta är naturligtvis ingen väg att gå. Det skulle på förhand påverka förhandlingarna om möjliga regeringspartner, och det skulle stå i strid med proportionalismens princip. Vi bör nog utgå ifrån att valutslaget skall accepteras sådant det blir. Regeringsbildandet får klaras av inom de ramar som den nuvarande författningen ger. För min del är jag övertygad om att den strikta proportionalismen har kommit för att stanna.

Jag blev på den här punkten inte riktigt klar över vad Olle Svensson egentligen hade för syfte med sitt anförande. Det var en delvis mycket lidelsefull bekännelse till regeringskombinationer som hade förekommit tidigare i vår politiska historia och lika lidelsefulla fördömanden av regeringslösningar under andra perioder. Från historisk synpunkt är varken den skildring som Tage Erlander har gett eller den som Olle Svensson nu kopplade till rättvisande. Det var inte så att det var endast jämmer och elände under 1920-talet. Faktiskt genomförde vi – eller de som då var med – ett stort antal viktiga reformer i vårt land. Och under 1930- och 1940-talen hade vi faktiskt en hel del problem, även om vi lyckades lösa vissa. Det är farligt med den här ensidiga uppvärderingen och nedvärderingen av olika epoker i vår parlamentariska historia.

Men nu vet jag inte vart Olle Svensson ville komma. Jag vet att han tidigare har varit förespråkare för majoritetsval. Jag tror att det är en ganska dödfödd tanke – jag tror inte att ett sådant förslag skulle accepteras av det svenska folket – men det skulle vara intressant att få veta om Olle Svensson fortfarande slåss för majoritetsval enligt engelsk typ. Enligt mitt sätt att se är majoritetsval en mera primitiv form för demokratiska val än de proportionella valen.

I sitt inledningsanförande i dag ojade sig Olof Palme, liksom nu Olle Svensson, över att centern gått in i en regeringssamverkan trots att partiet hade en betydande motgång i valet. Om man fortsätter den tankegången, som tydligen föresvävade Olof Palme och som också måste ha föresvävat Olle Svensson, skulle det innebära att socialdemokraterna borde ha avstått från regeringsinnehavet många gånger under sitt tidigare långa maktinnehav. Socialdemokraterna drabbades faktiskt då och då av bakslag i valen.

Nej, vad vi har att hålla oss till även i framtiden är nog, oavsett om valet varit en framgång eller ett bakslag, de mandat som vederbörande parti faktiskt har vunnit. Det är det som räknas i det här huset.

Socialdemokraterna, också Olle Svensson, har klagat över att det bildats en regering med så knapp majoritet som bara ett mandat. Det är klart att det är mer komfortabelt för en regering om majoriteten är större. Men det är ganska märkligt att denna kritik skall komma från socialdemokraterna, som under långa perioder regerat med minoritetsunderlag. Och om de socialistiska partierna hade vunnit årets val hade det också, såvitt man kan förstå, blivit en socialdemokratisk minoritetsregering – socialdemokraterna har ju inte

förutskickat att kommunisterna skulle in i regeringen, och någon egen majoritet tror jag inte ens att socialdemokraterna själva hade drömt om. Alltså: nu har vi en majoritetsregering, om än majoriteten är knapp. Med en socialdemokratisk seger hade vi fått en utpräglad minoritetsregering. Det borde väl Olle Svensson, med sin allmänna grundsyn, tycka vara det värsta av allt.

Det ligger i konstitutionsutskottet en rad motioner med förslag om översyn av vissa delar av vår författning. Och i regeringsdeklarationen sägs det att regeringen avser att ta initiativ till överläggningar. Det är vår förhoppning att vi i lugn och ro skall lyckas diskutera oss fram till enighet om en utredning av vissa författningsfrågor. Men jag har svårt att se att det är meningsfullt för en sådan utredning att syssla med de här regeringsbildningsbekymren, som i huvudsak upptog Olle Svensson i hans anförande. De mest angelägna frågorna att ta itu med är enligt min mening den gemensamma valdagen och en rad frågor som har med riksdagens arbetsformer att göra.

OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har här velat hävda värdet av en stark regeringsmakt. Jag har motiverat det med att det i det moderna samhället finns behov av en kraftfull, planmässig och konsekvent ekonomisk politik och att den inte gärna kan föras om vi får en s. k. utskottsparlamentarism. I varje fall blir det då stora svagheter.

Mitt resonemang har rört det förhållandet att vi i dag fått en låst blockpolitik. Jag gör verkligen den värderingen, Bertil Fiskesjö, av den demokratiska utvecklingen, att jag ansåg att det var positivt för demokratin att Bramstorp hade förmåga att bryta med Kullenbergstorparen och samarbeta i riksdagen med socialdemokraterna, vilket gjorde det möjligt att där introducera en krispolitik. Jag vet att det stärkte demokratin i Sverige under 1930-talet, då demokratin försvagades i så många andra länder.

Jag tyckte att det var positivt att Gunnar Hedlund gick in i en koalitionsregering med socialdemokratin i början av 1950-talet, då det fanns krav på en stark regering för att vi skulle kunna lösa de ekonomiska problemen.

Sedan frågar Bertil Fiskesjö om min inställning till majoritetsval. Om vi har mittenpartier eller en borgerlig vänster som ständigt väljer moderaterna framför socialdemokraterna – ja, då passar det proportionella valsättet väldigt illa, för då leder detta till utslag som innebär att man inte väljer fritt efter valet för att få en sakpolitik utan binder sig för vissa partier. Då ser jag majoritetsval som en lösning för att få ett kraftigare utslag, inte enbart för socialdemokratin utan också för det med den tävlande borgerliga blocket.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag har inte uttalat någon ringaktning gentemot de uppgörelser som gjordes under 1930-talet. Jag instämmer gärna med Olle Svensson när det gäller dessa uppgörelser i den situationen. Jag tror att det var lyckligt för Sveriges folk att man kunde komma överens om att ta itu med de sociala och ekonomiska problemen över hela fältet. Uppgörelsen 1933 innebar ju att

även socialdemokraterna upptäckte att vi hade problem på den svenska landsbygden.

Olle Svensson talar sedan om behovet av starka regeringar. Man kan naturligtvis alltid uttala önskemål om s. k. starka regeringar. Men det avgörande är naturligtvis inte det totala antal mandat som en regering vilar på, utan det avgörande för en regerings handlingskraft är de förslag som regeringen lägger fram och som regeringen kan få accepterade i parlamentet.

Om socialdemokraterna verkligen har den inställning som Olle Svensson vill ge sken av, dvs. samarbetsvilja och kompromissvilja, så bör det väl under den här perioden finnas riktiga möjligheter för socialdemokratin att visa detta. Det har från den nytillträdda majoritetens sida inte rests några övermodiga murar gentemot socialdemokratin. Det är ju i stället socialdemokraternas representanter som talar om strid och blockgränser.

Jag har en känsla av att Olle Svensson, liksom så många andra socialdemokrater, tycker att koalitioner är någonting föraktligt – så länge man inte själv ingår i en sådan koalition. För de koalitioner där socialdemokraterna själva ingått har man endast lovord att komma med.

Det är ju så i en stat med proportionellt valsysteem – och jag hoppas vi skall behålla det – att vi inte har några säkra garantier för vissa på förhand angivna kombinationer, utan regeringsfrågan får lösas så gott det går från fall till fall, naturligtvis på grundval av de sakpolitiska möjligheter till överenskommelser som finns.

Olle Svensson säger att centern – eller mittenpartierna, tror jag att han sade – ständigt väljer moderaterna i stället för socialdemokraterna. Ja, går vi till Stockholm kan vi ju se att socialdemokraterna väljer moderaterna i stället för mittenpartierna. Det växlar tydligen litet i bedömningen av moderaterna från stadshuset till riksdagshuset.

OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! I det sistnämnda fallet var det ju inte fråga om någon politisk överenskommelse. Det gällde fördelningen av platser inom ett samlingsstyre i en kommun, så det tycker jag inte hör till den här principiella debatten.

Jag kan inte finna att Bertil Fiskesjö lämnade en riktig beskrivning när han sade att det är vi socialdemokrater som skulle ha grävt vallgravar mot mittenpartierna. Den som följde valrörelsen märkte ju att socialdemokratin ensam fick ta upp kampen mot högerkrafterna och att både Ola Ullsten och centerledaren Fälldin hukade sig för Gösta Bohman.

Jag är förvånad över att centerpartisterna, när de nu väljer koalitionsregeringar, utesluter samarbete med socialdemokraterna och går in för samarbete med moderaterna. Det är ett avsteg från den linje som Axel Pehrsson-Bramstorp och Gunnar Hedlund följde. Det avsteget började 1971, då ni gick in i ett ekonomiskt samarbete med de båda andra borgerliga partierna och exponerade er på det sättet.

Den författningsrevision som vi skall diskutera i konstitutionsutskottet vill jag medverka till. Jag är medveten om att i ett kortsiktigt perspektiv är inte

majoritetsval en möjlig lösning. Men det finns intresse för ett effektivare upplösninginstitut och rörliga valperioder till riksdagen, vilket är steg i rätt riktning mot ett mera engelskt parlamentariskt system, där jag ser en stark regeringsmakt som nödvändig för att klara de problem som möter människorna i samhället.

BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! När det gäller möjliga regeringskombinationer vill jag bara avsluta med att säga att Olof Palme och andra ledande socialdemokrater i valrörelsen gjorde klart att socialdemokraterna ensamma skulle bilda regering, om den socialistiska sidan vann majoritet. Och jag är alldeles övertygad om att de också – även om de bara hade haft ett mandats majoritet – gladeligen hade bildat en socialdemokratisk minoritetsregering och inväntat det passiva stödet från kommunisterna i riksdagen.

Talmannen anmälde att Olle Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Olle Svensson har visst just nu lämnat kammaren, men jag kan i alla fall inte underlåta att efter den här intressanta debatten säga ett par ord till honom. Han undrade om den liberala vänstern inte finns längre. Det är kanske att ta i väl mycket. Folkpartiet har förlorat ett mandat sedan 1976. Det finns valkretsar där folkpartiet har gått fram. Bl. a. i Blekinge har vi stärkt vår ställning med 0,8 procentenheter. Folkpartiet har ju under två år i en trepartiregering och under ett år som ensamt regeringsparti under den gångna perioden fått förverkliga mycket av sin politik. Det är viktigt för ett liberalt parti. Vi kommer givetvis att fortsätta att göra detta, så jag tror inte att Olle Svensson behöver vara alltför orolig.

När Olle Svensson rekommenderar majoritetsval tycker jag att man för klarhetens skull också bör belysa i hur hög grad det liberala partiet i England har inflytande i underhuset och överhuset. Dess inflytande är plus minus noll. Med majoritetsval kommer det liberala partiet där helt bort.

Herr talman! Sveriges folk har för andra gången under 1970-talet sagt ifrån att landet skall styras av en icke socialistisk regering. Med en, som det många gånger i dag har sagts här i kammaren, knapp majoritet i riksdagen med endast ett mandats övertikt skall de tre icke-socialistiska partierna föra en politik i hela folkets intresse. Detta ställer givetvis krav också på oppositionspartierna, som får försöka svälja sin besvikelse och också de inför ett problemfyllt 1980-tal arbeta för och vara benägna till samförståndslösningar i alla de sakfrågor som väntar på sin lösning.

Att vara öppen för andras synpunkter och idéer är en för de flesta människor värdefullare egenskap än att tro att man själv har de absolut bästa lösningarna på alla frågor. Det finns förvisso många problem att lösa, och den regeringsförklaring som lagts fram anger inriktningen och grunden för regeringens arbete.

Det viktigaste är att förbättra ekonomin och klara sysselsättningen. I dessa frågor har regeringsförklaringen en liberal inriktning. I övrigt har viktiga folkpartikrav och liberala synsätt fått ett starkt genomslag. Exempel på detta är en förstärkning av lagen om jämställdhet i arbetslivet och utbyggnaden av öppenvården, som skall inriktas på ett system med husläkare. Marginalskatterna sänks, och en utbyggnad av barnomsorgen fullföljs. En stark markering görs också av att resurserna under svåra år i ekonomin i första hand skall satsas på utsatta grupper som handikappade och sjuka.

De ekonomiska problemen och det ansträngda budgetläget som vi måste leva med kräver stor återhållsamhet med nya reformer. Men det är inte minst i ett sådant ekonomiskt läge viktigt att regeringsförklaringen lägger en grund för regeringens arbete som är klart socialliberal.

Under socialdemokraternas två sista regeringsår minskade industrins produktion med hela 4 %. Under 1978–1979 ökar industriproduktionen med minst 8 %. Detta sätter spår också i sysselsättningen. Inom industrin väntas ca 25 000 fler jobb komma till i år.

Inflationen ligger även med den höga augustisiffran, som väsentligen berodde på oljepriserna, på en årstakt av 8,3 %. Det är lägre än genomsnittet för industriländerna och ungefär hälften av den inflationssiffran som Olof Palme kastade fram i partiledardebatten i TV före valet. Vad som händer med inflationen 1980 beror i hög grad på vilken ekonomisk politik som förs och vilka löneavtal som sluts.

Den fortsatta utvecklingen i Sverige av tillväxt, standard och sysselsättning kommer att bli beroende av om vi kan upprätthålla och förbättra vår konkurrenskraft på den internationella marknaden.

Med en socialdemokratisk politik, som hade betytt avsevärt högre kostnader för industrin, skulle vi ha haft ett betydligt sämre läge inför 1980-talet än vi har i dag. En marknadsekonomi som stimulerar företagen, som gör det möjligt att sälja det vi tillverkar både här hemma och utom landet på export, och ett näringspolitiskt gynnsamt klimat är den bästa garantin för en fortsatt sund ekonomisk tillväxt i Sverige.

Låt mig så efter denna lilla allmänpolitiska översikt över hur regeringspolitiken och därmed folkpartiets politik skall drivas de närmaste åren övergå till att beröra de problem som mitt län, Blekinge, står inför. Tidigare i dag har Ingvar Svanberg belyst de stora problemen som Norrbotten har. Jag skulle vilja likna Blekinge vid ett Norrbotten i södra Sverige.

I den regionalpolitiska propositionen, som lades fram av folkpartiregeringen den 22 mars 1979, fastslogs att "arbetets värde för individen måste vara en viktig utgångspunkt för regionalpolitiken. Samtidigt är full sysselsättning en förutsättning för att effektivt kunna utnyttja landets resurser. Regionalpolitiken måste inriktas på att undanröja förvärvshinder och fördela arbetstillfällen inom landet så att rimlig regional balans uppnås."

Det är onekligen vackra och tänkvärda ord. För Blekinge län är de dock ganska orealistiska. Blekinge har haft en svag befolkningsutveckling under 1970-talet. Länsstyrelsen i Blekinge räknar med en minskning från 154 500 invånare år 1978 till 149 000 invånare 1985.

Länets förvärvsfrekvens ligger något lägre än rikets, och arbetslösheten ligger något över riksgenomsnittet. Blekinge län har jämfört med riket större andel sysselsatta inom industrin, medan servicesektorn är relativt liten. Verkstadsindustrin svarar för en betydande andel av industrissysselsättningen. Konjunkturedgången inom metall- och verkstadsindustrin har därför medfört problem på arbetsmarknaden i länet. Visserligen har omfattande åtgärder satts in för att hävda sysselsättningen i länet, inte minst i Olofström, men trots detta fortsätter den negativa utvecklingen i vårt län.

Karlskrona är det enda primära centrum i södra Sverige som har en negativ utveckling. En starkt bidragande orsak till detta är den stora avtrappning av statliga arbetstillfällena som länet, och då speciellt Karlskrona, under en lång följd av år varit utsatt för. Det har varit inom försvaret.

Försvaret spelar en stor roll i Blekinges näringsliv. År 1975 var 2 880 personer anställda i försvarssysselsättning i länet. Det betyder att 4,4 % av den totala sysselsättningen i länet var baserad på försvaret. För riket i dess helhet är motsvarande siffra 1,5 %.

Försvaret är med något undantag lokaliserat till Karlskrona och Ronneby. I de två kommunerna är givetvis försvarssysselsättningen av stor betydelse och svarade år 1975 för 9 resp. 6 % av den totala sysselsättningen.

Enligt de prognoser länsstyrelsen har gjort väntas ca 100 sysselsättnings-tillfällen försvinna inom försvaret under perioden fram till 1981. Jag tror dessvärre att det kommer att bli ännu fler.

Tyvärr är det väl så att de flesta län dras med bekymmer, och varje riksdagsledamot anser kanhända att just hennes eller hans län har de värsta bekymren. Hela landet kan givetvis inte förvandlas till ett stödområde, men nog är det för oss riksdagsledamöter från Blekinge län märkligt att det skall vara så svårt att få utskott, departementet och regering – oavsett vilken regering vi har – att begripa att Blekinge län har en ytterst kritisk situation. Länet har under en lång period, ända från 1950-talet, varje år berövats statliga arbetstillfällena genom minskning av antalet försvarsanställda. Trots det har länet aldrig fått del av någon statlig utlokalisering. Det är som om man inte upptäckt att landet har ett landskap i sydost som skulle vara lämpligt för många slag av statlig verksamhet.

Vi invånare i Blekinge vill dock inte stillatigande beskåda denna utarmning av vårt län. Vi vill slåss för vår rätt att leva vidare som självständigt län med mer av de viktiga förutsättningar som detta kräver. Vi behöver en mer differentierad arbetsmarknad och mer högre utbildning. Vi kräver att den statliga verksamheten som skall utlokaliseras från Stockholm eller nylokaliseras nu äntligen skall placeras i Blekinge.

Det verk som står närmast i tur för utlokalisering är Statshälsan. Visserligen rör det sig inte om många arbetstillfällen, men det bör inte innebära några problem att placera den verksamheten i Blekinge, eftersom den är ny. Den behöver endast ligga i Stockholm under organisationsarbetets uppbyggnad. Länsstyrelsen i Blekinge har i denna fråga agerat med stor beslutsamhet.

Högskoleutbildningen i Blekinge län behöver förstärkas. Det är nödvändigt

att utöka den högre utbildningen i länet om vi skall få behålla de av våra ungdomar som önskar en eftergymnasial utbildning. Länet har unika möjligheter att kunna bygga ut en högre utbildning inom t. ex. fiskeribiologi, hydrografi och havsforskning.

Herr talman! Vi hoppas givetvis att den ökade industrisysselsättningen och konjunkturuppgången skall få positiva effekter också för Blekinge län. Vi är beredda att på alla sätt själva göra de insatser som krävs av oss för en positiv utveckling av länet. Men för att lyckas krävs större förståelse från centrala myndigheter och verk och en beredvillighet från staten att satsa också på ett län i sydöstra delen av landet som har bekymmer.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Bildningsfrågor har alltid varit av centralt intresse för arbetarrörelsen. Arbetarrörelsens bildningsidé hade en gång som kärna strävan att vara ett kulturpolitiskt alternativ till den borgerliga kulturen. För att kunna kämpa sig fram till makt behöver det arbetande folket en bred medborgerlig allmänbildning, en självständigt utarbetad förståelse för sociala sammanhang.

Kampen gällde då som nu utvecklandet och utformandet av det egna bildningsarbetet men också en omvandling av klassamhällets bildningsväsen – den gamla skolan. Då arbetade man för att det tudelade skolväsendet skulle avskaffas, att skolgången skulle vara kostnadsfri och fri från kyrkoväldet. Man trodde att bara det orättfärdiga skolsystemet avskaffades och alla formellt sett fick lika rätt till utbildning, så skulle problemen vara lösta. Och de reformer som genomförts under 1900-talet har naturligtvis haft flera positiva effekter, men klasskiktningen finns kvar.

Herr talman! Socialdemokraterna har därtill tilltrott denna reformverksamhet på skolans område en så stor betydelse att den egna bildningsverksamheten försummats och det under en period då de kommersiella krafterna utanför skolan vuxit sig allt starkare. Man har till den grad förlitat sig på den av kapitalismens värderingar borgerligt dominerande skolan att man överlämnat arbetarklassen och dess barn till kulturindustrins stål män. Utbildningsfrågorna har aldrig i grunden politiserats av ledande socialdemokrater, utan man har t. o. m. berömt sig av att skolfrågorna i regel löses i största endräkt med borgarna i riksdagen.

Herr talman! Den socialistiska delen av arbetarrörelsen har alltid betraktat utbildningsfrågorna som en hörnsten i klasskampen. Vi vägrar därför att acceptera den defensiva hållning som man på många håll intar inför den reaktionära offensiv inom hela kultursektorn som har kommit till uttryck under de senaste åren av ekonomisk kris. Vi vägrar att acceptera den flathet som har kommit till uttryck inför främst moderaternas rop på lag och ordning, drill och disciplin i skolan – ett skall som tyvärr också delar av arbetarrörelsen och andra som vill hävda att de har en anknytning till arbetarrörelsen har instämt i.

I årets regeringsförklaring sägs: "Skolan skall fostra till ansvar och goda arbetsvanor. Ordning och arbetsro i skolan främjas bl. a. av en väl fungerande

kontakt med hemmen. Föräldrainsflytandet i skolan förstärks.”

Att hävda, som bl. a. Gösta Bohman gjorde i förmiddags, att det skall vara arbetsro i skolan är ju en banalitet och ingenting annat. Ingen torde motsätta sig att såväl elever som lärare och övrig skolpersonal skall ha rätt till en bra arbetsmiljö och arbetsro. Frågan måste i stället vara: Varför råder på sina håll inte denna arbetsro i skolorna? Varför lämnar tiotusentals ungdomar skolan utan de kunskaper som de har rätt att kräva och rätt att få – och då menar jag inte bara att kunna läsa och skriva, för kraven måste ställas högre. Kraven måste ställas offensivt och inte begränsas till rop på mer praktik och bättre baskunskaper. Det grundläggande problemet med dagens skola är att det fortfarande är en klasskola i ett klassamhälle.

Vilken verklighet upplever i dag eleverna från arbetarhemmen? Jo, för det första utsätts de långvarigt och intensivt för ett införande och en inövning i en ideologi, som bevarar och som av dem kräver underkastelse och anpassning.

För det andra påtvingas de en kunskapsmassa, som okritiskt skall accepteras och som framställs som neutral men som i själva verket är ensidigt borgerlig.

För det tredje undandras de alla de uttryck för en proletär ideologi som förekommer i arbetarklassens kamp. I stället undertrycks och förvrängs sådana uttryck varhelst de uppträder.

För det fjärde förvägras de en bildning och en uppfostran, som är i enlighet med deras egen klass objektiva intressen.

För det femte utsätts de för en sortering, som nu t. o. m. i hög grad förvandlats till en självsortering genom den tidiga anpassningen till kunskapskrav, betygssystem samt kurs- och linjeval understödda av rådgivning och vägledning.

Det är, herr talman, dessa effekter som arbetarrörelsen i sin helhet måste motverka. Det gör man inte genom att såsom i regeringsförklaringen ålägga föräldrarna ett än större ansvar. Också om man utgår från att alla föräldrar vill ge sina barn en god uppfostran och utbildning – och det gör vi – blir detta alltmer omöjligt för stora grupper i vårt land. Samtidigt som familjeformen slås sönder och alltmer upplöses under monopolkapitalismen genom hot om arbetslöshet eller reell arbetslöshet, genom omfattande strukturförändringar inom ekonomin som tvingar människorna att flytta och barnen att byta skola, genom obekväma arbetstider och skiftgång och genom deltid för kvinnorna, kräver man av *samma föräldrar som upplever allt detta in på bara skinnet* att de skall delta i föräldramöten och kvartssamtal, att de skall orka engagera sig i barnets läxläsning, föra samtal med skolpsykologer, kuratorer osv.

Det är inte så, som regeringsförklaringen ger uttryck för, att alla lever under samma förutsättningar i Sverige. Det är inte heller så att skolorna ser likadana ut över landet – något som tycks vara en allmänt spridd uppfattning också bland socialdemokraterna. I själva verket är det så att beroende på bostadssegregation och annat skiljer sig den vardag eleverna möter i skolan högst påtagligt.

I Stockholm finns exempelvis dokumenterat hur barnen i vissa kommuner

har tillgång till tre gånger så många böcker som i andra kommuner. I de kommuner där barnen har få böcker och annat studiematerial har man i regel också i övrigt ett torfligt, genomkommersialiserat kulturutbud. Det är i samma kommuner man saknar fritidshem och ungdomsgårdar. I en departementspromemoria från 1979 konstateras att läromedelskostnaderna per elev varierade mellan 349 och 643 kr. På högstadiet förekom variationer mellan 373 och 1 021 kr. per elev. I stället för att ägna sig åt spektakulära resonemang om normer och normlöshet i skolorna borde Britt Mogård ta upp en diskussion om att ge sådana normer som garanterar barnen en likvärdig standard i skolorna oavsett var de bor. Kommunernas skiftande ekonomi skall inte få drabba undervisningen och därmed barnen.

I stället för att satsas på privatskolor för överklassen – en inriktning som ju regeringsförklaringen också ger uttryck för – med en stabil lärarkår och rika möjligheter till ny pedagogik och nya arbetsformer borde resurserna läggas där de verkligen behövs. Privatiseringen av undervisningen som vi nu upplever kommer ytterligare att öka klassklyftorna i vårt land.

I regeringsförklaringen finns ytterligare ett mycket allvarligt avsteg från hittillsvarande principer, ett avsteg som kommer att få konsekvenser på sikt, nämligen att skolan inte längre skall vara en samhällelig uppgift. Där sägs: "Förslag till gymnasial företagsutbildning föreläggs riksdagen." I stället för att gå den motsatta vägen, i stället för att demokratisera-politisera skolan genom att införa ett lokalt politiskt inflytande, undandrar man nu utbildningen ett samhälleligt parlamentariskt inflytande och överlämnar den än mer åt kapitalet i renodlad form. Vänsterpartiet kommunisterna kan inte godta denna borgerliga inriktning av skolpolitiken.

Slutligen ytterligare ett belysande exempel på denna borgerliga skolpolitik – detta svek mot arbetarklassens barn. Jag syftar på den s. k. anpassade studiegången.

Enskilda elever kan genom den anpassade studiegången ställas utanför det ordinarie skolarbetet och får vanligen sin skoltid förlagd utom skolan. Det finns nu uppgifter som tyder på att var tjugonde elev på det sättet berövas sin rätt till en full grundskolekompetens. Skolan löser alltså sina inre problem genom att undergräva undervisningsskyldigheten. Och de som drabbas är åter lönearbetarnas barn.

På vissa håll i landet har man försökt studera hur den anpassade studiegången har tillämpats. Av detta framgår att det är få av de elever som haft anpassad studiegång som har fått full grundskolekompetens. Eleverna återgår sällan till sina klasser. Det rör sig nästan enbart om placeringar på arbetsplatser utanför skolan, och där finns sällan några handledare för eleverna.

Denna systematiska utslagning av elever ur grundskolan måste avskaffas.

Herr talman! Att verka för en förändring av utbildningspolitiken i progressiv riktning är en uppgift för arbetarrörelsen i dess helhet. Det pågår nu en intensiv diskussion om bildning och fostran – en diskussion som, framhöll jag inledningsvis, har kommit att alltför mycket präglas av den

borgerliga offensiven, en diskussion där den ena kortsiktiga lösningen efter den andra har presenterats och där den ena syndabocken efter den andra har utpekats. Mot detta ställer vänsterpartiet kommunisterna ett annat alternativ – ett alternativ som utgår från arbetarklassens objektiva intressen, ett alternativ som pekar på lösningar som verkligen garanterar *alla* barn rätten till bildning och fostran.

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det nuvarande systemet för tillträde till högskoleutbildning har visat sig rymma betydande problem, står det i regeringsförklaringen. I en av universitets- och högskoleämbetet utgiven rapport med Lillemor Kim som författare visas på ett klart och vetenskapligt övertygande sätt att så är fallet.

I rapporten konstateras att reglerna för tillträde har lett till en klar skiktning efter ålder inom högskoleutbildningen på ett sätt som inte förekommit tidigare. De icke antagnas fördelning på kön och ålder tyder också på att yngre sökande och kvinnliga sökande i större utsträckning än andra sorteras bort genom det nya urvalssystemet.

Det är en logisk följd av systemet att yngre utan arbetslivserfarenhet inte antas när arbetslivserfarenhet ger meritpoäng, speciellt som tillträdesreglerna innebär att betyg och arbetslivserfarenhet i princip väger lika tungt i urvalet.

Dessutom är omfattningen av den arbetslivserfarenhet som får tillgodoräknas – åtminstone vid internationell jämförelse – betydande. Här inkluderas inte bara militärtjänstgöring utan även vård av barn och anhöriga, och i realiteten har innebörden snarare blivit "livserfarenhet" än ren arbetslivserfarenhet. I UHÄ-rapporten sägs också att steget inte är långt till kösystem med urval efter ålderspoäng.

I Danmark finns det ett system där endast upp till arton månaders arbetslivserfarenhet räknas, och då skall det röra sig om minst tre fjärdedelar av heltidstjänstgöring. Den vikt som arbetslivserfarenheten ges är dessutom beroende av betygspoängen.

Det råder alltså stora skillnader mellan det danska och det svenska systemet. Trots att andelen sökande med arbetslivserfarenhet varit ungefär lika stor i de båda länderna har man i Danmark inte kunnat notera någon förändring i könsfördelningen och inte heller en så markant ökning av inträdesåldern som vi fått till vissa av de svenska utbildningsvägarna.

Det sämre konkurrensläget för de kvinnliga sökandena, som blivit ett resultat av de nya urvalsreglerna, rimmar mycket dåligt med strävandena mot ökad jämställdhet mellan könen, vilket borde stämma till eftertanke. Man kan dessutom konstatera att ålderssammansättningen blivit skev och att antalet ungdomsstuderande är för litet på vissa utbildningar. Det finns också en stor risk för ökad social selektion.

Av statistiska centralbyråns statistik framgår att övergången direkt från gymnasieskolan till högskolan minskat markant i samband med högskole-reformen. Man kan vidare utläsa att det bland nybörjare under 21 års ålder

inte registrerats en så låg andel arbetarbarn i traditionell högskoleutbildning sedan början av 1960-talet, medan andelen barn till akademiker och högre tjänstemän samtidigt är den högsta som noterats i tillgänglig statistik.

Herr talman! Det finns många skäl till att de nuvarande reglerna för tillträde till högskoleutbildning snarast bör överses, vilket vi från moderat håll ofta påpekat både i motioner och i anföranden här i kammaren. Jag ser därför med stor tillförsikt på regeringsförklaringens löfte om en snabb prövning av tillträdesregler och spärrar, varvid speciellt direktövergången från gymnasieskolan till högskolan kommer att underlättas.

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 3 Kammaren åtskildes kl. 23.20.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 18

Onsdagen den
24 oktober 1979

*Allmänpolitisk
debatt*